MART'86 / 13 — 200 TL (KDV Dahil)

GÜN

Siyasi Haber ve Yorum Dergisi

12 Mart'ın 15. Yılında Anayasa ve Demokrasi

Diktatörlüklerin Değişmez Yazgısı

Demokrasi Savaşımında Bir Köşe Taşı: İZMİR MİTİNGİ

Cumhuriyet

Ordu, şartları uygulanmazsa yönetim
el koymaya kararlı olduğunu bildir

Komutanların ültimaton
üzerine Demirel istifa e

Demirel: "Muhtıra

MEKTUPLAR

TEKEL'DE NELER OLUYOR?

Türk sendikal hareketinin geçtiği en zorlu dönemeçte, işçilerin bu savaşımına geniş bir solukla omuz vermeniz, biz çalışanların saflarında geniş yankılar uyandırmıştır. Tekel işvereninin ve Tek Gıda-İş'in yasal haklarımızı gasp etme yolundaki ilan edilmeyen ortaklığını açığa çıkarmak için, en başta sizinle dertleşmeyi, sorunlarımızı size ulaştırmayı görev biliyoruz.

Bilindiği gibi 17 Nisan 1981 tarihinde çıkarılan ve ikramiye ödemelerine ilişkin 2448 sayılı yasanın Ek-1'inci maddesine göre; hafta ve genel tatil günlerinin ücretleri, ikramiye ve sosyal yardım ödemesine dahil edilmiştir. 70 bin Tekel işçisi adına Tek Gıda-İş Sendikası ile Tekel işvereni arasında 1982 yılında imzalanan toplu iş sözleşmesinde, sözkonusu yasanın bu açık hükmü çiğnenerek, 1985 Ocak ayına kadar anılan tatil günlerinin ücretleri, ikramiye ödemeleri dışında tutuldu.

Bu haklarımızın alınması için gittiğimiz sendikamız, bizim sorunlarımızla ilgilenmedi. Bunun üzerine bizler, yasal haklarımızı kazanmak için kendi çabalarımızla bir şeyler yapmaya başladık. Adana Yaprak Tütün İşletmesi ve İzmir Yaprak Tütün İşletmesi'nden birer arkadaşımız adına açılan dava da, mahkeme işverenin bütün çabasına rağmen, bizden yana karar verdi. Yargıtay 9'uncu Hukuk Dairesi'de sözkonusu kararı onayladı.

Bu olumlu karardan sonra sendikamız Tek Gıda-İş, Tekel işvereninden daha baskın çıkarak, birikmiş alacaklarımızın ödenmesi için bizimle pazarlığa oturdu. Kişi başına ikibinlira mahkeme masrafı artı yüzde onbeşde avukat vekalet ücreti (burada yüzde on KDV'yi unuttu) verilmesi halinde, haklarımızın alınabileceğini bildirdi.

Kapalı kapılar ardında sendika ile anlaşan işveren ise; bütün işçilerin mahkameye başvuracağını, mahkeme masrafı, faiz ve vekalet ücretlerinin kendisine ödetileceğini anlaması üzerine bir genelge yayınlayarak bir ibraname karşılığında haklarımızın bir kısmını ödedi. Bunun yanında ibranameye yapıştırılan pul parası gibi uyduruk gerekçelerle işçilerden kesilen toplam 24 milyon lira cebe indirildi.

Bundan sonra, ödenmeyen diğer haklarımızın alınması için daha kararlı, daha inançlı ve daha yürekli bir savaşıma hazırlanırken, sizlere ekmek, barış ve özgürlük yolundaki yayın yaşamınızda başarılar diliyoruz.

Tekel Gün Okuyucuları Adına

Ümit Güzel

MTA'DA EL KONULAN İŞÇİ HAKLARI

1983'de, 2 nolu işkoluna giren işyerimizde, ikisi de Türk-İş'e bağlı olan Türkiye Maden-İş ve Genel Maden-İş arasında bir rekabet başlatıldı. İkisi de, daha fazla ücreti ben alırım, ben demokratım diyerek yoğun bir örgütlenme çabasına girişti. İşçilerin bir kısmı birisine, kalanları da diğerine üye oldu. Sonuçta yetkiyi Genel Maden-İş aldı.

Bu olaylar sırasında, iki sendika da yetkiyi kim alırsa alsın, diğerlerinin üyelerinin de aynı haklardan yararlanacağını, hiçbir mağduruyetin olmayacağını duyuruyorlardı. Aralarında imzaladıkları protokollerden sözediliyor, büyük sözler ortada dönüp duruyordu.

Sözleşme imzalandı, diğer sendikanın işçileri ekonomik haklarını alamadılar. O zamana kadar "koca Türk-iş var nasıl olsa" diyen işçiler sendikalarının, Türk-İş'in kapısını eskitmeye başladılar. Şevket Yılmaz'ın yanıtı ilginçti: "Genel Maden-İş'in başkanı Mehmet Tezer'i ikna edemedim, durumunuza razı olun...", Kaya Özdemir ise daha da açık davrandı: "Ben sizin uşağınız mıyım, burası dingonun ahırı mı? Gidin sendikanızla işinizi halledin..." buyurdular.

Sonuçta işçiler bölünmüş, bir kısmı 1984'te imzalanan toplu sözleşmeden geriye dönük beş aylık farklarını alamamış ve Türk-İş yönetimi de sendikal birlikten ne anladığını göstermiş oluyordu.

İsmail Aksüt

GÜN
Siyasi Haber ve Yorum Dergisi

Değerli okuyucularımız, GÜN'ün, elinizdeki sayıyla birlikte, birkaç aydır kayda değer gelişmeler içinde olduğunu izliyorsunuz. Dikkatli okuyucularımız için bu kesinlikle böyle. Ancak GÜN ailesine yeni katılan pekçok okuyucumuzun da bu gelişmenin farkında olduğunu sanıyoruz. Evet, genişleyen bir GÜN ailesinden sözedilebilir; çünkü GÜN'ün tirajında, son üç ay içinde toplam yüzde 30'luk bir artış oldu ve bu artış aynı ivme ile sürüyor. Okuyucu kitlemizin işçi ve emekçi ağırlığının ise, başka hiçbir dergide görülmeyen bir oranda olduğunu söylemek, herhalde yerinde bir saptama olacaktır. Bu sevindirici gelişmenin bir nedeni, GÜN'ün okuyucu tabanıyla örtüşme çabasında aldığı yol ise, daha önemli olan öbür nedeni, işçi sınıfının ve emekçi halk kesimlerinin siyasal yaşama katılma konusundaki isteklilik ve kararlılığıdır.

Bu sayımızın konuları arasında 12 Mart'ın 15. yıldönümü, işkence, 22 Şubat İzmir Mitingi ve 8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü özellikle dikkat çekenler. Kuşkusuz GÜN'ün sayfalarının değişik ilgilere seslenen bir toplam olmasını değil, tümünün de okunur ve yararlı olmasını amaçlıyoruz.

Filipinler ile ilgili incelememizin, bu ülkedeki son derece hızlı gelişmelerin kavranmasına yardımcı olacağına inanıyoruz ama, dergimiz baskıya verildikten sonraki önemli gelişmelere yer veremediğimizin de farkındayız. Önemleri ölçüsünde, bu gelişmeleri de sonraki aylarda izlemeye çalışacağımızı burada kaydetmek isteriz.

Dergimizi geçen ay sessiz biçimde 32 sayfaya çıkarmıştık. Bundan sonra da bu sayfa sayısını koruyacağız. Ama fiyatımızı 200 liraya da çıkartmak zorunda kaldık. Bu zorunluluğumuzun nedenlerini de en iyi sizler anlayabilirsiniz. Sevgiyle, dostlukla...

Kapaktaki fotoğraf: AHMET ÖZLÜ

Kapaktaki heykel: MEHMET AKSOY

KİTLESEL BOYUT

TOPLUMSAL sorunların kördüğümleri kitlelerin pratik eylemleri ile kesilir. Bunun bir başka yolu yoktur.

Ülkemizdeki işçi ve emekçi kitlelerin gereksinimleri ile bu gereksinimlerle çatışan varolan durum arasındaki çelişki de kitlelerin eylemleri ile çözümlenecektir. Bütün sorun bu etkinliği yaratacak araç ve yöntemleri geliştirebilmektir.

Kitlelerin kendi çıkarlarını savunmak amacıyla demokratik ve siyasal yaşama katılımında çok olumlu gelişmeler gözlemleniyor.

İşçi sınıfı kendisinin dışlanarak zirvelerde çözüm arama eğilimlerini hergün biraz daha geriletiyor. İzmir'de gerçekleştirilen "Ekmek, Barış, Özgürlük Mitingi", sorunların ancak işçilerin sahip çıkmasıyla ve ancak onların gücüyle çözüleceğinin Türk-İş yönetimince de onaylanmasının açık kanıtını oluşturuyor. Balıkesir'de yapılan işçi mitinginin de gösterdiği gibi kitlesel eylemler gerçekleştirme eğilimleri yaygınlaşıyor. Grev hakkını neredeyse yokeden yasalara karşın, Birleşik Alman İlaç Fabrikası ve diğerlerinde grevler birlik ve dayanışma ruhuyla başarı ile sonuçlandırılıyor. Sungurlar Fabrikası gibi fabrikalarda, haklı direnişler gerçekleştiriliyor.

İşçi sınıfı siyasi mücadeleye de yakın bir ilgi gösteriyor. Üye kazanma kampanyası sürdüren SHP'nin açıklamalarına göre, partilerine kaydolan binlerce üyenin ağırlığını işçi sınıfından gelen üyeler oluşturuyor.

Gençlik hareketinin önemli parçası olan öğrenci gençlik hareketi kısa bir süre içinde çok başarılı bir gelişme ivmesine ulaşarak, yaygın ve güçlü bir demokratik kitlesel örgütlenmenin temellerini attı. Aşağıdan yukarıya doğru gelişen örgütlenme çabaları, birim derneklerinin ortak hedeflere yönelmesini sağlayacak ve tek bir demokratik öğrenci hareketi yaratacak koordinasyon sorununu da çözümlemek üzere gündemine alma aşamasına ulaştı.

Ekin-Bilar demokratik aydın hareketi olarak en olumsuz koşullarda demokrasiden yana açık tavır almış olmanın onuru ve itici gücüyle yaygın bir etkinliğe ulaşıyor. Yasalarda yapılan onca değişikliğe, kuruluş aşamasında çıkartılan güçlüklere ve her çalışmasının engellenmesi girişimlerine karşın etkin olması ve gelişip güçlenmesi engellenemiyor. Toplantıları siyasi polisce videoya çekilmesine karşın, kalabalıklar salon kapılarının dışına taşıyor.

Kısacası, her geçen gün demokrasi ve toplumsal dönüşümler mücadelesine yeni güçler katılıyor. Bu kabarma içinde demokratik ve siyasal örgütler can buluyor, gelişip güçleniyor. Sosyal demokrat hareket demokratik ve sol güçlerin desteğiyle iktidarın en yakın adayı olarak güçleniyor.

Ancak tüm bu gelişmelerin ortaya çıkarttığı tablonun tamamlanabilmesi için, demokratik ve siyasal talepler çevresinde oluşup büyüyen bu güçlerin toparlanıp canalıcı hedeflere yöneltilmesi gerekiyor. Bunu gerçekleştirecek olan asıl güç ise, demokrasi ve köklü dönüşümlerin en tutarlı ve kararlı savunuculuğunu yapacak işçi sınıfı ve toplumda köklü dönüşümlerin zorunluluğunu savunanlardır.

Bilinçli bir eylem içinde olmadan varsayımlarla ya da yalnızca hasmının yapacağı yanlışlara bel bağlayarak, siyasi mücadelede başarıya ulaşılamaz. Toplumun çok dar bir kesimine dayansa bile, bir siyasal iktidarın, kitleleri bütünüyle yok sayan bir strateji izleyebileceği beklentisi geçersizdir. Sosyal demokrasi, kendi başarısını ANAP'ın başarısızlığına bağladığı için, iç sorunlarına boğulmuş durumda bir türlü insiyatifi ele alamamaktadır. Siyasetin gündemini, sıkışacağı sorunlardan kaçarak, önemli adımlar öncesinde dikkatleri başka noktalara çekerek ya da tartışma konularını kendisine göre saptayarak, ANAP belirliyor. SHP, ANAP'ın kesin olarak yenik düşeceği işkence ve af konularında bile ısrarlı bir politikanın izleyicisi olmayı başaramamıştır. Hatta öylesine anlaşılmaz bir af önerisi getirmiştir ki, ANAP'ın göz boyamak için düşündüğü infaz yasası daha mantıklı bulunur olmuştur.

SHP, birleşik partinin yaratılmasından sonra, seçim bölgeleri hariç, kitlelerin tepkisini ve desteğini ortaya koyan tek bir kitle eylemi örgütlememiştir. Kendisine iktidar yolunu binlerce üyesi ve dostları açacağı halde, onları siyasi mücadelenin seyircisi durumunda tutmaktadır.

Milyonlarca emekçiyi ve bu emekçilerin çıkarları için uğraşan örgütleri ortak bir amaç için tutarlı bir biçimde yönlendirmek olanaklıdır. Bu ise, en tutarsız demokrasi savunucularını bile harekete geçirecek, emekçilerin mücadelesine bir bütünlük ve tutarlılık getirecektir.

Gündemdeki sorunumuz, kitlelere kendine güven boyutunun kazandırılmasıdır.

12 Mart'ın 15. Yılında

Demokrasinin kazanılması için, kendi sınırlı anlayışları ile de olsa buna katkıda bulunabilen tüm siyasal güçlerin en geniş işbirliğini ve dayanışmasını sağlamak, günümüzün canalıcı sorunlarından biridir.

REFİK KARA

12 MART Muhtırası'nın üzerinden 15 yıl geçti. Ne ki, aradan geçen 15 yılın konuyu eskitmediği anlaşılıyor. Bunun nedeni, açıktır ki, yaşadığımız dönemin özellikleriyle yakından bağlantılı. Aralarında "başarı"ya ulaşmak ve derinlik farkları olsa bile, 12 Mart ile 12 Eylül birbirine benzeyen yanlara sahip. İkisi de ordunun siyasal yaşamda doğrudan rol üstlenmesinin örneklerini oluşturuyor. Bu örnekler, demokratik gelişmenin öncelikle militarizmin aşılmasını sağlayacak yasal düzenleme arayışlarının daha geniş siyasal çevrelerce benimsenmesini sağlıyor. Bu, özellikle de, "ordunun milletin ayrılmaz bir parçası olarak onun varlığını korumak için", gerektiğinde siyasal görevler yüklenebileceğinin anayasa metinlerine geçebildiği koşullarda ayrı bir önem taşıyor.

Bu durum, militarizmin güçlü desteklere sahip olduğu gerçeğini elbette unutturmamalıdır. Bu destekçiler, 12 Mart'ın faturasını sola çıkartmak için her fırsatı değerlendiriyorlar. Tercümancılar, 12 Mart dönemine ilişkin olarak son aylarda yayımlanan kimi anılara dayanarak, sola karşı hücuma geçiyorlar. Sol, geniş bir yelpazeyi ifade ediyor. Ama bunların asıl amacının faturayı sosyalistlere çıkartmak olduğu da ortada.

12 Mart'a uzanan yılların başlıca toplumsal ve siyasal özellikleri nelerdi?

12 MART'IN ÖZELLİKLERİ

Bu yılların temel özelliği, anti-emperyalist, demokratik hareketin, 1961 Anayasası'nın içerdiği hak ve özgürlükleri kullanarak, etkinliğini artırmasıdır.

Ekonomik, sosyal ve siyasal tüm sorunların sınıfsal bir doğası olduğu gerçeğinin sosyalistler tarafından kitlelere ulaştırılması, bilinçlerde sarsıcı etkiler yapıyordu. İnsanlar o güne kadar kendilerine öğretilenden farklı bir açıdan, sınıfsal bakış açısından sorunları yorumlamaya ve buna göre tutum almaya başlıyordu. Sarı sendikacılık çemberinin kırılması bu koşullarda gerçekleşiyordu. Sendikal hareketin bölünmesi önlenemiyordu ama, işçi hareketi, sınıf ve kitle sendikacılığının ilkeleri ve hak arama yöntemleri ile tanışıyor, bu ise, özellikle 1968-1971 yıllarında kabarma eğilimi içine giren sendikal mücadeledeki kazanımların belirleyicisi oluyordu.

1968-1971 yılları, öte yandan, ekonomik ve demokratik istemleri çevresinde gelişen köylü hareketlerinin yaygınlaştığı bir dönemdi. Memurlar ve öğretmenler, grev ve toplu sözleşme hakkından yoksun olsa da, mesleki örgütlenmelerini gerçekleştiriyor ve seslerini duyuruyorlardı. Öğrenci gençlik daha iyi öğrenim olanaklarına sahip olmak ve yönetime katılmak için mücadele ediyordu.

Çalışan kitleleri ekonomik ve sosyal haklarına sahip çıkmaya ve geliştirmeye yönelten düşünceler, doğal olarak öncelikle aydınlar arasında yankılanıyordu. Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin niteliği, NATO, ikili anlaşmalar, üsler sorunları asker-sivil aydın kesimlerde ulusal bağımsızlık bilincini güçlendiriyor ve öncelikle onları anti-emperyalist konumlarda aktif olmaya itiyordu.

Kısacası, 12 Mart Muhtırası'na giden yolda düzen ve iktidar işçi sınıfının, köylülerin, diğer çalışna kesimlerin, yurtsever aydınların ve gençliğin etkinliği giderek yükselen toplumsal muhalefeti ile karşı karşıya bulunuyordu. Yaşam koşullarının iyileştirilmesi, daha geniş demokrasi, toplumun tüm kesimlerine özgürlük, ulusal bağımsızlık bu muhalefetin platformunu oluşturuyordu. Bu muhalefet siyasal düzeyde kendisini çeşitli sol hareketler olarak ifade ediyordu.

Birinci olarak, sosyalist düşüncenin yaygınlaşması Kemalist akım içinde yeni yorumlara neden olmuş ve CHP içindeki Atatürk devrimciliğini halka dayandırmayı öngören, reformcu ve sosyal demokrat bir oluşum olarak ortaya çıkmıştı. Bu hareket B. Ecevit önderliğinde gelişiyordu.

İkincisi, Kemalizmin tezlerini güncel koşullarda bir "devrimci demokrasi" programına dayanak yapan, bu programın gerçekleştirilmesini asker-sivil aydınkatmanların eylemine bağlı gören, Yön-Devrim dergisi çevresinde gelişen hareketti. Bu hareket, 27 Mayıs örneğini 1970'lere uzanan yıllar içinde geçerli ve hatta zorunlu görüyordu. Bu, ülkenin gelişme düzeyinin sınıfsal bazda bir hareketin geliştirilmesine ve sonuç almasına elvermeyecek kadar geri olduğu, buna karşılık ordunun devrimci atılımlar için gerekli özellikleri bulunduğu yollu değerlendirmelere dayandırılıyordu.

Üçüncüsü, sosyalist hareket içindeki ayrışmada ortaya çıkan MDD'cilik idi. Özellikle gençlik içinde etkinlik gösteren bu akım, toplumsal yapı çözümlemelerinde Yön-Devrim çizgisi ile koşutluk gösteriyordu. Bu durum, Yön-Devrim çizgisi ile TİP arasında süregelen ve toplumsal ilerleme sürecinde işçi sınıfının oynaması gereken rol konusundaki tartışmada, MDD'ciliği Yön-Devrim çizgisi ile aynı safta buluşturuyordu. Bu buluşma, sınıfsal temelde halk güçlerinin etkinliğinin yerine kestirme çözümler ardında koşmak anlamında yöntemsel sorunları da içeriyor ve MDD'cilik ile Yön-Devrim çizgisi pratikte de harmanlanıyordu.

12 Mart Muhtırası öncesinde gelişen toplumsal muhalefetin siyasal düzeyde ifadesi olan dördüncü hareket ise, TİP idi. TİP kurulduğu günden başlayarak, işçi sınıfının ve emekçi halkın siyasal etkinliğini sağlamayı ve güçlendirmeyi temel görev olarak kabul ediyordu. Yaptığı toplumsal yapı çözümlemeleri TİP'in sınıf konumlarına sıkı sıkıya bağlı kalmasını ve siyasal gelişmelere öncelikle bu konumdan yaklaşmasını sağlıyordu. Buna karşılık TİP ile solun diğer kesimleri arasındaki tartışmaların yürütüldüğü, teorik ve deneyim birikiminin yetersizliği ile koşullandırılan or-

tam, sol güçlerin ortak tutumlara yönelmelerini de engelliyordu. Sınıfsal konumlardan hareketle ikna edici ve geçerli politikaların demokratik ve sol güçlerin önüne konmaması, herkesin kendi yolunda ve kendi başına yürümesi ile sonuçlanıyordu.

12 Mart öncesi, öte yandan, burjuvazi içindeki ayrışmaların açığa çıktığı yıllar oluyordu. Ekonomideki tıkanmalar, kaynakların kullanımında yeni düzenlemelerin gerekliliğini gündeme getiriyor, tekelleşmemiş sanayici kesimlerin bu yöndeki talepleri, egemen sınıflar içinde tepkilere neden oluyordu. Özellikle Anadolu sanayicileri ve ticaret kesiminden kaynaklanan bu tepkilerin siyasal düzeydeki sonucu, AP içindeki bölünmeler olarak su yüzüne vuruyor ve DP ile MNP kuruluyordu. AP'nin gerek oy tabanını korumak amacıyla işçi ve emekçi kitlelerin haklarını kısıtlamak yolunda atabildiği adımlardaki sınırlılık, gerek parlamento içinde uğradığı güç kayıpları, tekelleşmiş sanayicilerin taleplerinin tam olarak karşılanmasını önlüyordu. Ordu içinde 27 Mayıs örneğini yinelemek isteyen oluşumların yanında, 1961 Anayasası'ndaki özgürlüklerin topluma "bol" geldiğini savunan ve 'esas sorun bu anayasadır, bu anayasa değiştirilmelidir' diyen görüşler yaygınlaşıyordu. Ordu içinde "sol cunta" oluşumları ile "Yahya Han Formülü" arayışları birlikte, zaman zaman birbirine girerek gelişiyordu.

Ordu içindeki bu gelişmelerde AP'nin dikkate aldığı ise, "sol cunta" oluşumları ile sınırlıydı. Onunla birlikte gelişen ve savunduğu görüşlerle tekelci sanayicilerin, işçi ve emekçi kitlelerin baskı altına alınması talepleriyle çakışan "Yahya Han Formülü" çözümleri tehlike sayılmıyordu. Tekelci sanayicilerin istekleri doğrultusunda gündeme getirilen ve ilerici sendikal hareketi tırpanlamayı amaçlayan 274-275 sayılı yasalarda değişiklik yapma girişimlerinin işçilerin kitlesel protestosu ile karşılaşması ve sonuçsuz kalması, AP'yi ordunun antidemokratik amaçlarla kullanılmasına yöneltiyordu. Gerek tekelci sanayicilerin, gerek onların dıştaki ortaklarının siyasal partiler dışında yeni ve etkin seçenekler aramaya yöneldikleri farkedilmiyordu. Gazeteci Cüneyt Arcayürek, yıllar sonra kitabında şöyle yazacaktı: "İhsan Sabri Çağlayangil, 12 Mart darbesinden sonra yayımlanan bir ingiliz gazetesini gösterdi. Bu gazetede bir dünya haritası yeralıyor, üzerinde hangi ülkelerde Amerika'nın darbe yaptırdığı gösteriliyordu. Adı geçen ülkeler arasında Türkiye de vardı."

12 Mart Muhtırası ordu içindeki ayrışmaları ve dengeleri gözeten bir çözüm olmuştur. "Sol cunta" başarıya ulaşamamış, buna karşılık "Yahya Han Formülü" de tümüyle yürürlüğe konamamıştır. Sonuna kadar gidilememiş, buna karşılık demokratik ve sol güçlere sert saldırılar yöneltilmesi, özgürlüklerin kısıtlanması, toplumsal muhalefetin baskı altına alınması sağlanmıştır. Grev hakkının askıya alındığı 12 Mart 1971'i izleyen üç yıl içinde gerçek ücretler düşürülmüş, 1963'ü 100 sayarsak, 1970'de 154'e yükselen reel ücret endeksleri bu üç yıl içinde 139'a indirilmiştir.

12 Mart 1971 dönemi 1973 seçimleri ile kapanan bir dönem olmadı. Bu dönemde gerçekleştirilen değişiklikler ve ekilen tohumlar daha sonraki yıllarda demokrasi düşmanı eğilimlere kaynaklık etti.

Bu değişiklikleri şu ana başlıklar altında toplayabiliriz:

-Devletin yapısında demokratik mekanizmanın dışında, siyasal ve toplumsal yaşama müdahale eden yetkilerle donatılmış kurumların güçlendirilmesi.

-Emperyalizme bağımlı tekellerin çıkarları doğrultusunda ekonominin düzenlenmesi.

-Özellikle ekonomik ve kitle örgütlenmelerini engelleyici, özgürlükleri geriye iten yasal düzenlemelerin yapılması.

-Faşist örgütlerin desteklenmesi, geliştirilmesi, bunların resmi kurumlarda yuvalanması.

Son bir noktaya daha değinmek gerekiyor.

Küçükburjuva radikalizmi ve cuntacılık konusunda 1971 öncesinde yapılan yoğun tartışmalara yukarda kısaca değinmiştik. 12 Mart, bu çizginin ve yöntemlerinin, cuntacılığın son barutunu da tüketmesi olmuştur. Hâlâ "demokrasi ideali için devlet feda edilemez" diyenler varsa da, o hareketler içinde yeralan birçok yurtseverin bugün sağlıklı değerlendirmelere ulaştıkları biliniyor.

Ne ki, bu kez de dikkati çeken başka bir nokta var. Bazı solcu aydınların kimi yüzeysel ve idealist genellemelere yönelmekten kendilerini kurtamadıkları görülüyor. Bunda, kendi anlayışlarına göre sosyalistliği gerekçelendirme kaygıları rol oynuyor. Tarihsellikten ve toplumsallıktan soyutlanmış genellemelerin gerçek durumu açıklaması olanaklı olmadığı gibi, bulanıklıklar yaratması da kaçınılmaz oluyor.

Örneğin, 12 Mart öncesinin "sol cunta" deneyi ve başarısızlığı, 27 Mayıs ve 12 Mart'ı tarihsel ve toplumsal gelişmede aynı kefeye koyan yaklaşımlara tanık olunuyor. Bu yaklaşım sosyalistler için reddedilecek miras listeleri çıkarılması ile tamamlanıyor. Soruyu 27 Mayıs'dan daha eskilere dayanarak soralım: İttihat Terakki'nin programı, örgütlenme anlayışının ve yöntemlerinin reddedilmesi midir sosyalistlerden istenen? Eğer istenen reddiye bu ise, sosyalistlerin reddedeceği herhangi bir konu yoktur ortada. Çünkü sözkonusu program da, örgütlenme anlayışı da, yöntemler de burjuva karakterlidir ve bunların sahibi hiçbir zaman sosyalistler olmamıştır. Buna karşılık, siyasal gücünü İttihat Terakki de oluştursa, 1908 burjuva devriminin toplumsal gelişmede oynadığı tarihsel olarak ileri sonuçları saptamak, sosyalistler içinde tarihe nesnel olarak bakmanın gereğidir. "Osmanlı İmparatorluğunu batıranlar Abdülhamit'i halledenlerdir" diyenlerin ortalıkta cirit attığı günümüzde, tarihe kendi nesnelliği içinde bakabilmek aynı zamanda pratik bir sorun da değil midir?

Demokrasinin kazanılması için, kendi sınırlı anlayışları ile de olsa buna katkıda bulunabilen tüm siyasal güçlerin en geniş işbirliğini ve dayanışmasını sağlamak, günümüzün canalıcı sorunlarından biridir. Ama bunun yolunun tarihi kendi nesnelliğinden soyutlayan dezenlemelerden geçmediği de ortadadır. Faydacı yaklaşımlar 12 Mart öncesinde hüsranla sonuçlandı. Farklı bir düzeyde de olsa, bu bugün için de yararlanılması gereken bir derstir.

12 Eylül sonrasının nesnel koşulları demokrasiden yana tutum alan yeni siyasal güçleri de ortaya çıkardı. 27 Mayıs'ı, 12 Mart'ı ve 12 Eylül'ü yalnızca askeri özelliklerine bakarak değerlendirmek, başka her şey bir yana, 12 Eylül değerlendirmesinde zaaflara neden olur. Militarizmi besleyen ve destekleyen toplumsal kaynakların açığa çıkarılmasını güçleştirir. Çünkü demokrasinin önündeki engel ve militarizmin kaynağı tekelci azınlık çıkarları ve onun dış ortaklarıdır. ●

Anayasa ve Demokrasi

..."nasıl bir anayasa" ve "nasıl bir demokrasi" konusunun tartışılması muhalefet patilerinin ve tüm ilerici güçlerin birliğinin sağlanmasından önceye alınmamalıdır.

ORHAN ALPTEKİN

1980'li YILLARDA, ilerici-yurtsever güçlerin, aydınların ve işçilerin en çok üzerinde konuşup tartıştıkları sorunlardan birisi, temel sorun olarak anayasa konusudur. Bu konu, genellikle ara rejimlerden sonra gündeme gelmekte, nasıl bir anayasa, nasıl bir demokrasi sorusu sorulmaktadır.

Ülkemizde 1960-1980 arasında esen -dar kapsamlı da olsa- demokrasi ve özgürlük havasından rahatsız olan sağ güçler, her fırsatta karşı olduklarını belirttikleri 1961 Anayasasını önce 12 Mart'ta kısmen, 12 Eylül'de de tamamen değiştirdiler. 1961 Anayasasını fazla "özgürlükçü" bulanlar, anarşinin nedenleri arasında bu Anayasa'yı göstererek kendilerinden yana kamuoyu oluşturmaya çalıştılar. Sonra da baskıcı ve otoriter bir nitelik taşıyan, temel hak ve özgürlüklerin rafa kaldırıldığı 1982 Anayasasını topluma dayattılar.

1982 Anayasasının en temel özelliği -geçmiş anayasalardan farklı olarak-, toplumun özgürlükçü ve liberal tam sivil güçlerini, yasal partilerinin dışlaması ve baştan sona bir yasaklar manzumesi olmasıdır. Bir on yıl daha böyle bir yasaklar anayasasıyla toplumu "depolitize" ederek susturacaklarını hesaplayanlar, bu hesaplarında yanıldılar. 1984-1985 yılları, bu yanılgının açıkça ortaya çıktığı yıllar oldu. İçinde bulunduğumuz 1986 yılı ise bu tartışmalarla başladı. Nitekim, Ocak ayında, yeni bir seçim, yeni bir anayasa ve kurucu meclis konusunun ortaya atılmasıyla tüm basın, haberlerinden köşe yazarlarına kadar ister olumsuz, ister olumlu bu konuya değinmek gereğini duydular. Özellikle sivil politik güçler ile parlamento dışındaki partilerle Türk-İş'in anayasa değişikliği sorununu gündeme getirmesi, bu konuda tavır ortaya koyması, demokrasi mücadelesinin canlandığı hususunda belirgin örnekleri oluşturdu.

NASIL BAŞLADI?

Yukarıda sözünü ettiğimiz hareketlenme DYP lideri Hüsamettin Cindoruk ile DSP lideri Rahşan Ecevit arasındaki el sıkışmada, yeni bir Anayasa için Kurucu Meclis önerisinin ortaya atılmasıyla başladı denebilir. Konuya ilişkin ilk açıklama DYP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Dülger'den geldi. Mehmet Dülger özetle şöyle diyordu:

"Türkiye'nin tam demokratik bir ortama gelebilmesi için, seçimle oluşturulacak bir kurucu meslisce yeni bir Anayasa hazırlandıktan sonra seçimlere gidilmelidir. Türkiye'de demokrasinin yerleşmesi için demokratik sağ ve demokratik sol güçlerle de işbirliği yapabiliriz." DSP Merkez Karar ve Yönetim Kurulu yaptığı basın açıklamasıyla, "DYP'nin demokrasi formülünü yerinde ve demokratik bir istek" olarak nitelendiriyor; "anayasa değişikliği için sağ ve sol partiler anlaşsın, seçime ortak programla girsin," diyerek önerilerini getiriyorlardı.

Bir gün sonraki basının ortak başlığı "DYP ile DSP liderlerinin demokratik bir anayasa için anlaşmaya vardıklarını" duyuruyordu.

Arkası arkasına gelen bu gelişmeler, hükümette, parlamentoda ve basında şaşkınlık yaratmıştı. Yeni bir seçim, yeni bir Anayasa önerisini Başbakan Özal "ciddiye" almıyordu! ANAP Genel Sekreteri Mustafa Taşar ise, "Türkiye'de demokrasi meselesinin bulunmadığını," söylüyordu.

Bu arada en ilginç konuşmalardan birini de SHP lideri Aydın Güven Gürkan yapıyordu. Gürkan, konuyla ilgili olarak kendisine sorulan bir soruyu, "DSP neden bizimle değil de DYP ile aynı şeyi söylüyor, anlayamıyorum," şeklinde yanıtlıyordu.

Metin Toker ve Nazlı Ilıcak, önerileri ağız birliği etmişcesine "fikir jimnastiği" biçiminde nitelendirirken, SHP üyesi İsmail Cem, 15 Ocak 1986 tarihli Güneş Gazetesindeki köşesinde şöyle yazıyordu:

"...özellikle bir ara rejimin hemen sonrasında kimseye bir şey kazandırmayacağı, bilakis kitlelerin yararları doğrultusunda demokrasinin gelişmesi sürecini zorlaştıracağı kaygısını taşımaktayız."

Böylesine tepkilere yolaçan bu konuda, söylenecek çok şeyler var. Ancak şu sorularla işe başlamakta fayda var.

-Geçmişte "demokrasiyi" korumada anlaşamayan sivil politik güçler, bugün anayasa ve demokrasi konusunda anlaşabilecekler mi, Yoksa eski bağnazlıkları devam mı edecek?

-Bu güçler nasıl bir anayasa için biraraya gelecekler?

Bu soruları sorarken, buna cevap verecek olanların ayrı ayrı taslaklarla ortaya çıkmaları gerektiğini belirtmekte yarar vardır.

FARKLI DÜŞÜNÜŞÜN ORTAK NOKTALARI

Bugün ülkemizde yaşayan her insan, olayların hızla geliştiğini, sorunların çığ gibi büyüdüğünü görerek, daha aktif tutum alma ihtiyacını duymaktadır. Bunun yanı sıra, son beş yılın suskun güçleri seslerini daha çok duyurmak için her olanağı değerlendirme konumundadır. Toplumsal muhalefetin büyümesi partileri daha somut bir tavır almaya zorlamakta, özellikle parlamento dışı muhalefet partileri atağa geçme ihtiyacını duymaktadır. Bu partilerden DYP, SHP, DSP ve RP, son bir yılda birçok konuda 12 Eylül rejimiyle ve onun anlayışıyla farklı düşündüklerini ortaya koydular. Bu konuları saptamakta yarar vardır:

a) Anayasa değişikliği ve erken seçim,

b) Batılı anlamda demokratik hak ve özgürlüklerin tanınması,

c) İşkenceye son verilmesi,

d) Kapsamlı bir genel af ilan edilmesi,

e) Çok yönlü gerçekçi bir dış politikanın uygulanması,

f) IMF ve ABD'nin dayatmalarına boyun eğilmemesi,

g) Militarizme karşı çıkılması vb.

Bu ortak noktalarda farklı politik çevreler -burjuva reformist, sosyal demokrat, dindar ve merkezci görüşler- ayrı derinlikte görüşlerini açıklamışlardır. Bu istemlerin yarın hangi boyutta gerçekleşeceğini bugünden söylemek kehanet olur. Ama şu da çok açık ki, bunun derinliğini o zamanki güçler dengesi belirleyecektir.

İLERİCİ DEMOKRAT GÜÇLERİN TAVRI

İçinde yaşanılan bu gelişmelere karşı ilerici-demokrat güçler ikili bir tavır almışlardır.

Biri, "DYP ile DSP'nin Anayasa değişikliği için uzlaşması olanaksız. Hangi konularda uzlaşacaklar? DYP, 141-142'nci maddelere karşı tutumunu değiştirmedi. DSP aydınlara karşı tavır alıyor ve SHP parlamento içindeki muhalefete umut bağlıyor." diyen görüş. Bunları söyleyenler, farkında olmadan karamsarlığı yayan, çıkış yolu bulamadığı için de iktidar olunacağı günü beklemeyi tercih edenlerdir.

Diğeri ise, işçi sınıfı ve emekçi halkın çıkarlarına, istemlerine uygun atılan her adımı değerlendirerek en geniş birliği savunan anlayış.

Bugün 12 Eylül'ün getirdiği otoriter anlayışa karşı çıkan muhalefet partilerinin yapılarının aynı olmadığı bilinen bir gerçekliktir. Bu partilerin, aynı zamanda kendilerine özgü amaçlara da yöneldikleri görülmektedir. Yine bu partilerin içinde farklı eğilimlerin de yeraldığı çeşitli tepkilerden anlaşılmaktadır. Bu partilerin (DYP,DSP ve RP) gündeme getirdikleri, Anayasa ve demokrasi için verecekleri mücadele, kendi aralarında ve içlerinde demokrasinin tutarlı yandaşlarının ne ölçüde etkin olacağına bağlıdır.

Ancak, gözden kaçırılmaması gereken en önemli nokta ise, bu taleplerin, demokrasinin tutarlı savunucuları olan asılgüçlerle işbirliği yapmadan gerçekleştirilemeyeceğini kabullenmeleridir. Bugün, zayıf da olsa atılan adımlar önemlidir. Dolayısıyla günümüz koşullarında sınırlı olsa da bir araya gelme eğilimini taşıyan muhalefet partilerinin önünde çetin bir yol bulunmaktadır.

SOL GÜÇLERE DÜŞEN SORUMLULUK

İşte bu safhada sol güçlere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Öyleyse, esnek ve dikkatli bir politika izlenerek, burjuva muhalefetin sekterce tutumla yalnız bırakılmaması önemlidir. Demokrasi için işbirliğinde halkın istemleri, ortak noktalar öne çıkarılmaz ve bu noktalarda anlaşma sağlanamazsa, burjuva ve reformist muhalefetin gericilikle uzlaşması, bölünmesi veya saldırı karşısında gerilemesi mümkündür. Bu gelişme ise, demokrasi savaşımına ciddi zararlar verecek bir sonucu doğuracaktır.

Toplumsal muhalefetin büyümesi partileri daha somut tavır almaya zorlamakta, özellikle parlamento dışı muhalefet partileri atağa geçme ihtiyacı duymaktadır.

İlerici güçler, sözkonusu muhalefetin içindeki dar demokrasi anlayışının, öznel kısır çekişmelerin varlığını gözardı etmeden, demokrasi için işbirliğinin olanaklarını genişletebilirler. Bunun önkoşullarını ise şöyle sıralayabiliriz:

a) Ülkenin 12 Eylül'e gelmesinde 1961 Anayasasını sorumlu tutan anlayış kabul edilemez. Eski Anayasa'nın geniş özgürlükler getirdiği iddiasıyla, yeni Anayasada özgürlüklerin daha çok sınırlanması temelinde uzlaşma olamaz.

b) Muhalefetin parlamento içine hapsolmasına yolaçacak yaklaşımlar demokratik mücadeleye verilecek en ciddi zarardır. Özellikle ANAP'tan olumlu bir tavır beklemek (Af ve Anayasa değişikliği gibi) büyük bir yanılgıdır.

c) SHP ve DSP'nin arasındaki çatışmalar eğer demokrasi mücadelesini daha çok ilerletip bu mücadeleye yeni boyutlar kazandırsaydı olumlu karşılanabilirdi. Ama şu andaki kısır çekişmenin demokratik muhalefete, solun ve tutarlı demokratların işbirliğine zarar vermesi kaçınılmazdır.

SON GÜNLERİN ÖNE ÇIKAN SORULARI

Son günlerin öne çıkarılan sorunlarına gelince;

Öncelikle erken seçim, kurucu meclis ile yeni ve demokratik bir anayasanın gerekliliğinin kavranması zorunludur. Bu istemlerin en acil istemler olduğu, artık politik savaşımın bir rejim sorunu ile karşı karşıya olduğunun iyice bilinmesi, bu temel üzerine sağlanabilecek en geniş birlikteliğin kitlelere duyurulması gerekmektedir. Oluşturulacak birliktelik tabanda yaygınlaşmalı ve ses vermelidir. Çünkü, ancak kitlelerin katılımıyla başarılı olunabileceği ortadadır.

Tüm bunlar sağlandıktan sonra tabanla birlikte "Nasıl Bir Anayasa" ve "Nasıl Bir Demokrasi" sorularına yanıtlar aranmalı ve bu konular en geniş biçimde tartışılmalıdır. Zira, demokrasi ve anayasa için oluşacak işbirliği yelpazesi ne kadar açık olursa ve sol güçler ne denli etkili olanaklar yaratabilirse, işçi sınıfı yığınların eylemlerini ne denli yükseltirse, bu "nasıl" sorularının yanıtları o kadar geniş bir demokrasiyle ve anayasada somutlanmış olarak verilmiş olacaktır.

Oysa, yukarıda açıklamaya çalıştığımız süreçte yapılacak bir sıra değişikliği, hedefi saptırmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Nitekim SHP'nin "Önce nasıl bir anayasa olmalı" sorusuna yanıt aramasıyla nesnel anlamda "demokrasi için en geniş birliktelik" artı "erken seçim ve demokratik bir anayasa" hedefi saptırılmakta, sonuçta ANAP'ın sahasında top koşturulmaktadır.

Kısaca, "nasıl bir anayasa" ve "nasıl bir demokrasi" konusunun tartışılması yasal muhalefet partilerinin ve tüm ilerici güçlerin birliğinin sağlanmasından önceye alınmamalıdır. SHP'nin bu yöndeki tavrı ve muhalefeti parlamentoya hapsetme çabaları, işbirliğini baştan engelleyici nitelik taşımaktadır.

Yine bilinmelidir ki, Anayasa'nın nasıl olacağı kimsenin tekelinde değildir. İşçi sınıfı ve emekçi halkın, demokratik, ekonomik ve politik örgütlenmesine Anayasanın açık olup olmayacağına karar verecek olan da sadece yasal muhalefet partileri olmayacaktır. Yeter ki demokrasinin tutarlı savunucuları meydanı boş bırakarak seyirci kalmasınlar.

Bugünün acil sorunu, erken seçim istemini yükselterek, seçimlerin ve anayasa tartışmalarının daha özgür bir ortamda yapılmasının koşullarını hazırlamak için çalışmaktır. Bu koşullar, genel ve koşulsuz bir af, işkencelere son verilmesi ve işkencecilerden hesap sorulması gibi halkın taleplerine destek verilerek mücadelenin yükselmesine bağlıdır.

Yasal muhalefet partilerinin ve tüm ilerici güçlerin önünde duran yakıcı sorun, işbirliğinin sağlanmasıdır. Ülkemizin aydınlık geleceğine giden yol, bu konuda atılacak adımlardan geçecektir. ●

Politika ve Din Sorunu

Anadolu'da bağımsızlık savaşına giren kurtuluşçuları Tanrı adına mahkum ediyordu. Halifenin adamı, emperyalist siyasetin ve vatan hainliğinin itici gücü olarak İslamı kullanıyordu.

İLHAN SELÇUK

İSLAM tarihi okullarda öğretilir. Her din gibi ne zaman doğduğu, nasıl geliştiği, nasıl yayıldığı tarih kitaplarında yazılıdır. İslamın iç çatışmaları, mezheplere bölünmesi, iktidar kavgaları da inceleme konusudur. Bu uzun geçmişi bir yana bırakarak Ulusal Bağımsızlık Savaşımıza gelelim.

Emperyalizmin doruklarında Anadolu'yu işgal kararı verilince, ortaya bir soru çıkmıştı:

-Ne yapmalı?

Değişik yanıtlar veriliyordu bu soruya... Kimine göre **"teslimiyet"** ten gayrı yapılacak iş yoktu. Kimileri **"Amerikan güdümü"** nü (mandacılığı) yeğliyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın başını çektiği bir akım da **"tam bağımsızlık"** şiarını benimsemişti; **"Ya istiklâl, ya ölüm"** diyordu kurtuluş için Atatürk...

Tartışma gün geçtikçe büyüyordu. İkircikli olanlar vardı. Anadolu halkı 1911'den beri süregelen İtalyan, Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarının yorgunluğunu duyumsuyordu. Bezginlik, yeniklik, bıkkınlık, böyle bir ortamda umutsuzluğa doğallıkla dönüşür. Aydın, subay, eşraf, tüccar, işçi, memur, bir çıkış yolu arıyordu.

Ancak bu tartışmada din adamlarının ağırlığı büyüktü. Çünkü Osmanlı devletinin örgütlenmesinde ve binlerce yıllık değer yargılarında yaşayan bir halk vardı. Bu halkın inançları, İslamın ilke ve kurallarıyla eşanlamlıydı. Emperyalizmle işbirlikçilik içinde bulunan Babıâli, Padişahın politikasını 5 Nisan 1920'de yayımlanan bir fetvayla somutlaştırdı. Şeyhülislam Dürrizade'nin adını taşıyan bu fetva, Mustafa Kemal Paşa ile **"avanesinin"** defterini dürmek için çıkarılmıştı; Anadolu'daki Kemalistleri sayıp dökerek şu sonuca varıyordu:

"......adı geçen kimselerin kötülüklerinden memleketi temizlemek ve zararlarından halkı kurtarmak vacip olup "fe-katilû elleti tebga hatta tefaa ilâ emerillah" ayeti kerimesi gereğince katilleri gerekirse kitle halinde öldürülmeleri meşru ve farz olur mu?"

"beyan buyrula!"

Cevabı budur:

Gerçeği Tanrı bilir ki olur."

Roma'da yaşayan Papa, Katolik dünyasını aşan bir kapsam boyutunda siyasetin içindedir.

Kimi İslam ülkesinde şeriatçı yönetim antiamerikan bir tutum içindedir, kimisinde Amerikan güdümündedir. Ne var ki, bugümkü süreçte Ortadoğu'daki bütün İslam yönetimleri Siyonizme karşıt olmak zorundadır.

Demek ki Padişahın Şeyhülislamı Dürrizade Es-Seyyid Abdullah, devletin yetkili din adamı ve İslamın fetvacısı olarak, Anadolu'da Bağımsızlık savaşına giren kurtuluşçuları Tanrı adına mahkum ediyordu. Halife'nin adamı, emperyalist siyasetin ve vatan hainliğinin itici gücü olarak İslamı kullanıyordu. Mustafa Kemal ve arkadaşlarını öldürenlerin **"gazi"** olacaklarını; ulusal kurtuluş için çalışanları öldürmek yolunda ölenlerin ise **"şehit"** sayılıp Cennetlik olacaklarını söylüyordu.

•

Ancak İstanbul'un Dürrizade'sine karşı Ankara'da İslamın başka yorumcuları da vardı. Ankara Müftüsü Rifat Efendi, 152 din adamının katılmasıyla birlikte bir fetva çıkararak, emperyalizme başkaldırmanın kutsallığını ve meşruluğunu ilan ediyor; ve ancak bu yolda ölenlerin şehitlik rütbesine yükseleceklerini ileri sürüyordu. Müftü Rifat Efendi'ye göre İstanbul'daki Dürrizade'nin fetvası geçerli sayılamazdı, çünkü düşman elindeydi. Rifat Efendi sonuca şöyle ulaşıyordu:

"......düşman devletlerinin zorlamaları ve kandırmalarıyla olaylara ve gerçeklere aykırı olarak çıkarılmış bulunan fetvalar, İslam halkı için Şeriatça muteber olur mu?"

"Beyan buyrula!"

"Cevabı budur : Gerçeği Tanrı bilir ki, olmaz."

İstanbul'daki hocaya göre **"Milli"** lerin **"katli vacip"** (öldürülmeleri gerek) ti; Ankara'daki din adamına göre bu savaşçılar kutsal bir amaç uğruna bağımsızlık bayrağını açmışlardı. Daha kısa deyişle **"şehit"** ve **"gazi"** kavramları, İstanbul ve Ankara'ya göre değişmiyordu. İslam birdi; ama, Ankara'daki Müslüman başka, İstanbul'daki Müslüman başka türlü düşünüyordu. İkisi de sarıklıydı, ikisi de din adamıydı, ikisi de beş vakit namaz kılardı.

•

Dinin pratikte bir savaşım aracı olarak kullanılması yalnız İslamda görülen bir olgu değildir. Rum Ortodoks kilisesi hep siyasal kavganın içindedir. Güney Amerika'da kilise, ya diktatörün yanındadır ya da karşısında; bu konum yere ve zamana göre değişkenlik gösterebilir. Roma'da yaşayan Papa, Katolik dünyasını aşan bir kapsam boyutunda siyasetin içindedir, Polonya'da eylemleri yönlendirmektedir. İslam dünyasında benzeri değişkenlikleri görülüyor. Kimi İslam ülkesinde şeriatçı yönetim antiamerikan bir tutum içindedir, kimisinde Amerikan güdümündedir. Ne var ki bugünkü süreçte Ortadoğu'daki bütün İslam yönetimleri Siyonizme karşıt olmak zorundadır. Sonuçta, dinsel inançların, çağımız çelişki ve çatışmalarında büyük rol oynadıklarını söylemek gerçeği dile getirmek demektir.

Türkiye'de Kemalist devrim, halkın bilincini ümmet kavramının sınırlı boyutlarından kurtardı; **"u-**

luslaşma" yolundaki bilinç, bağımsızlık savaşında ve Cumhuriyet'ten sonra yürürlüğe giren "Öğretim Birliği Devrimi'nde yoğunlaştı. Laiklik ilkesi Anayasa, devlet düzeninin temel taşı olmuştu. Ne var ki aşağı-yukarı otuz yılı aşkın bir süreden bu yana, Türkiye'de İslam'ı çok partili rejimde sandıktan çıkmak isteyen politikacılar sömürü aracı olarak kullandılar. Bu siyaset, büyük başarı kazandı. Amerikancı siyasetleri ülke yönetiminin omurgasına dönüştüren partiler, seçim sandığından din sömürüsünü kullanarak çıktılar.

Ne ki köprülerin altından çok su aktı. Ortadoğu İslam ülkelerinde Amerika'ya karşıt bir akım gün geçtikçe güçleniyor, Mağrıp'ta ve Maşrık'ta yandaşları çoğalıyor. Bu akım, çağdaş dünyamızda kendi içinde gerici ve tutucu içerikte de olsa, emperyalizme karşı savaşımda etkinlik gösteriyor. İran'da Libya'da Suriye'de Filistin'de, Lübnan'da ağırlığını duyuruyor.

İslam, emperyalizme karşı davranış birliği içinde değildir. Yine ikiye çatlamıştır. Bu ikiye çatlamanın etkileri gün geçtikçe ağırlaşarak sürecektir.

Türkiye'de ise dini büyük sermayenin ve Amerika'nın güdümündeki sömürü siyasetinin itici gücü olarak kullananlara hoşgörüyle bakılmakta, İslâm'ı Amerika'ya karşı anti-emperyalist bir yorumla değerlendirenler, tehlikeli sayılmaktadır. Daha başka deyişle, Amerika'ya bağımlı büyük sermaye, ülkemizde dinsel siyaset akımlarını artık bütünüyle denetlemekten yoksun kalmaktadır.

Bu durumda emperyalizme bağlı ve Amerika'ya yakın büyük sermaye iktidarları, yakın bir gelecekte ülkemizdeki İslam inançlarını, kendi istedikleri doğrultuda kullanmak olanağını ellerinden kaçıracaklar mı?

Sorunun yanıtını şimdiden vermek çok zordur; ama, büyük sermayenin bir ikilem içine düşeceğini gösteren işaretler eksik değil. Ortadoğu'da Amerikan politikası Siyonizm ile o denli özdeş ki ve İsrail'le öyle bir bütünleşme içinde ki, İslamcı akımların pompalandığı bir Türkiye'de sorunlar yaratması güç görünüyor. Vaşington bu yüzden Ankara'yı Ortadoğu'da istediği gibi kullanmakta güçlük çekiyor. İlerde bu güçlüklerin eksilmek yerine artması beklenebilir; Amerikancı büyük sermayenin kendi çıkarları için kullandığı din sömürücülüğü yatırımlarının ters sonuçlara yol açması hesaba katılmalıdır.

MECLİS'TEN NOTLAR

GÜRBÜZ BARAN

Şubat ayı işkence ayı

"İŞKENCE ve işkence sonucu ölüm olduğu yolundaki iddialar yurtdışında Türkiye aleyhine çalışan yıkıcı, bölücü çevrelerin tek merkezden başlatılan kasıtlı kampanyalarıdır..."

Bu sözler geçtiğimiz ay içerisinde, başbakan başta olmak üzere, iktidarın bazı yöneticileri tarafından büyük bir rahatlık içinde söylendi.

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı askeri savcısı ise, iktidar yöneticilerinin sığındıkları bu sözlerin bu ardından, Diyarbakır askeri cezaevine giren sanıkların 30'unun ölüsünün çıktığını açıkladı.

Sözkonusu cezaevinde 32 kişinin işkence ile öldürüldüğü yolundaki iddialara karşılık mütalaasını bildiren savcı, 30 kişinin öldüğünü doğrulamasına karşın, bu konuda suç duyurusunda bulunulmasına, koğuşturmaya gerek görülmediğine karar verebiliyor. Böylesine somut olay için suç duyurusunda bulunulmayacak da hangi olay için gündeme gelecek, insan merak ediyor.

Hastane ya da çökmüş bir maden ocağından değil, cezaevinden çıkıyor bu toplu ölüler. Açıklayan da "dış güçlerle ilişkisi olması ihtimali bulunmayan" askeri savcı.

İş bununla da kalmıyor. Bir polis memuru çıkıyor, gezici işkence ekibi, gezici sorgulama ekibi olarak, daha sanık durumundaki suçsuz insanlara nasıl işkence uyguladıklarını ve nasıl öldürdüklerini anlatıyor. İktidar temsilcileri düşünüp taşınıp ona da zorlama bir gerekçe buldular. Önce, ruhsal durumu bozuk bir polis dediler, sonra hep bir ağızdan "o polis solcudur"u uygun gördüler.

Ancak işkencenin sonu gelmiyor. Bingöl'ün Dedebağı köyü öğretmeni Sıddık Bilgin'in jandarmalar tarafından öldürülerek, cesedinin gizlice jandarma karakolunun bahçesine gömüldüğü olayı ortaya çıktı ve konu TBMM'ye bir soru önergesiyle getirildi.

Ailesi tüm çabalara karşın Sıddık Bilgin'in cesedini alabilmiş değil. Öldürülmesi yetmiyormuş gibi, ceset dahi ailesine verilmiyor. İktidarın kasdettiği "yıkıcı güçlere" iktidardan daha da karşı olan MDP'nin genel başkanı Ülkü Söylemezoğlu da, bu olayı kınayarak, konuyu meclise getireceklerini söylüyor.

Başbakan İngiltire'ye yaptığı resmi ziyaret sırasında uçakta işkenceler ile ilgili bir soruyu yanıtlarken, aynen şöyle diyebiliyor: "Sorgulama bilmeyenler, biraz da asabı bozuksa istenmeden birtakım hadiseler yapabilir. Biraz da bunları tabii görmek lazım!"

En resmi ağızdan yapılan bu açıklama, en son söylenmiş bu sözler, bu ülkede özellikle sorgulama aşamasında işkencenin işkencecileri daha da cesaretlendirdiğini kanıtlamıyor mu?

Bu olaylar, bu haberler gazetelerde okunup üç beş gün sonra unutulacak olaylar değildir, olmamalıdır.

Kaldı ki, sıralanan örnekler, açığa çıkabilen işkence, ölüm olaylarının çok küçük sayıdaki örnekleri.

Yaygın örgütlenme çalışması içindeki SHP, DYP ve DSP başta olmak üzere, kurulu siyasi partileri gündemlerinin birinci sırasında sistemli uygulanır hale getirilen işkence olaylarını almak zorundadırlar.

Evlerinden suçsuz, sanık olarak alınan insanların birkaç gün sonra cesetleri geri gönderiliyorsa, o ülkede gerek parlamentoda gerekse parlamento dışı platformlarda ne Anayasanın 84. maddesi ve milletvekili transferi ne İsmail Özdağlar'ın bölgesinde ara seçimin yapılıp yapılmayacağı gündemin birinci sırasını alamaz, almamalıdır.

Özellikle SHP bu konuda örgütsel gücünü ve parlamentodaki olanaklarını kısır iç çekişmelere harcama lüksüne sahip olmamalıdır.

Türkiye "BM İşkenceye Karşı Konvansiyon"u İmzalamadı

● Nokta dergisinin siyasal gündeme yakıcı biçimde kazandırdığı işkence sorunu, geçtiğimiz bir ay içinde kamuoyunun dikkat merkezindeki yerini korudu. Hükümetin, açıkça insan haklarına "hayır" diyen çağdışılığı karşısında, ilerici ve demokratik güçler sorunun ardını bırakmayacaklarını gösterdiler. Hemen yanda yeralan · Birleşmiş Milletler belgesi, hükümet adına bir utanç belgesi olarak siyasal tarihimizdeki yerini alacaktır. GÜN, işkence sorununu bir dosya toplamı içinde bu sayıdan başlayarak ele alacak ve ısrarlı takipçisi olacaktır.

SEVGÜL ULUDAĞ/GÜN: Birleşmiş Milletler'den yapılan açıklamalardan anlaşıldığına göre, Türkiye Genel Sekreter Perez de Cuellar'ın ısrarlı çağrılarına karşın, "İşkenceye Karşı Konvansiyon"u henüz imzalamadı. "İşkenceye ve Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Davranış ya da Cezalara Karşı Konvansiyon" başlığı altındaki konvansiyon, işkenceyi "bilinçli olarak bir insana uygulanan ve şiddetli acı ya da ıstıraba neden olan fiziksel ya da tinsel her türlü eylem" olarak tanımlıyor, işkencenin bilgi ya da itirafname almakta, cezalandırılmakta kullanıldığını ve bunun resmi nitelikteki kişilerin onay ya da bilgisi ya da kayıtsızlığıyla uygulandığını kaydediyor.

Konvansiyonda devletlere çağrı yapılarak ülkelerinde işkencenin önlenmesi için önlem almaları, işkence uygulamalarının yasal olarak cezalandırılabilir suç olarak kabul edilmesini güvence altına almaları isteniyor. Birleşmiş Milletler'in sözkonusu Konvansiyonu, savaş yada herhangibir olağanüstüdurumunbile işkence uygulamalarına gerekçe yapılamayacağını kaydediyor, aynı şekilde bir üst görevlinin ya da başka herhangi bir yetkilinin emirlerine uymanın da işkenceye gerekçe yapılamayacağını vurguluyor. Konvansiyon, işkence yaptığı saptanan kişilerin (bir başka ülkeye sığınmaları halinde) iadesini, işkence gören kişilerin de korunması ve iyileştirilmesini öngörüyor.

Konvansiyonda ayrıca işkence yasağının, yasaları koruyucu görevliler ile gözaltı, sorgulama, tutuklulara ya da sanıklara karşı uygulamalardan sorumlu görevlilerin eğitim sistemi içine alınması, işkenceye karşı eğitilmesinden sözediliyor.

Belgenin bir diğer önemli yanı, "İşkenceye Karşı Komite" kurulmasını öngörmesi. Bu komite 10 bağımsız uzmandan oluşacak, devletler bu komiteye düzenli olarak Konvansiyonun uygulanması için almakta oldukları önlemleri içeren bilgiler verecekler ve komite bu raporlara yorumunu ekleyerek BM'ye sunacak. Konvansiyonun 20. maddesine göre bir devletin sistemli biçimde işkence uygulamasına ilişkin güvenilir bilgi edinilmesi halinde Komite, ilgili devleti bu bilginin incelenmesi için işbirliğine davet edecek ve Komiteye gözlemde bulunması için izin verilmesi istenecek. Komite, yalnızca devletlerin başka devletlere karşı şikayetlerini değil, bireylerin şikayetlerini de ele alabilecek.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar, Konvansiyonun tüm üye devletlerce kabul edilerek imzalanması için ısrarlı çağrılar yapmış bulunuyor. 23 Aralık 1985'te Birleşmiş Milletler Basın Bölümünün yayınladığı L/T/3728 sayılı basın bildirisine göre, konvansiyonu şimdiye dek 40 devlet kabul edip imzaladı. Sözkonusu basın açıklamasında bu devletler şöyle sıralanıyor:

Afganistan, Cezayir, Arjantin, Avustralya, Avusturya, Belçika, Bolivya, Brezilya, Kanada, Kolombiya, Kosta Rika, Kıbrıs (Rum yönetimi), Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Finlandiya, Fransa, Gambiya, Yunanistan, İzlanda, Endonezya, İtalya, Liechtenstein, Lüksemburg, Hollanda, Meksika, Nikaragua, Norveç, Panama, Peru, Portekiz, Senegal, Sierra Leone, İsveç, İsviçre, İspanya, SSCB, İngiltere, Uruguay, Venezüella. ●

MUSTAFA HAYRULLAHOĞLU'nun annesi Fevziye Hayrullahoğlu

"Nereye baksam oğlumun gözbebeklerini görüyorum..."

GÜN- Fevziye hanım kaç çocuk annesisiniz?

HAYRULLAHOĞLU- Dört çocuk öz, 3 de manevi olmak üzere 7 çocuk annesiydim. Çocuklarımdan biri, yani Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi olduğu öne sürülen oğlum, emniyette öldürüldü. Şimdi 6 çocuğum var.

Öldürüldüğünü söylediğiniz oğlunuzdan sözeder misiniz?

Oğlum iyi huylu, okulda başarılı, hürmetkar bir çocuktu. En ufak kötü davranışını görseydim belki acım biraz hafiflerdi. 33 yaşında gencecikti. İktisat Fakültesi mezunuydu.

Oğlunuzun ortadan kayboluşunu anlatır mısınız?

Gözetimde olduğunu öğrendiğimizde büyük oğlumla birlikte Gayrettepe'ye, emniyete gidip sorduk. Gözaltına alındığından 4 gün sonra haber alabilmiştik. Böyle biri getirilmedi dediler. Soğukta, kar-kıyamette, 4-5 gün sürekli Gayrettepe'ye Selimiye'ye gidip sorduk. Bilmiyoruz dediler. Daha sonra Sıkıyönetim Komutanlığına başvurup, "Aylardır oğlumu arıyorum. Sağ mı, ölü mü? Hastayım artık, dermanım kalmadı," dedim. Oğlumun gözetimde ve sağ olduğunu belirterek, "Telefon numaranızı verin, biz sizi ararız," dediler. Hâlâ haber verecekler. Mahkemelerde oğlumun adı geçiyormuş, "intihar etti" diye. Tanımadığımız bazı tutuklu aileleri oğlumuzu aradığımızı duymuşlar da haber verdiler, "oğlunuzun adı okunuyor, ölmüş," diye. Bu yolla tutuklandığını ve ölümünü haber aldık. Oğlumla hemen savcılığa başvurup sorduk. İçeri almıyorlardı. Ben annesiyim dedim de savcıya çıkabildik. Savcı mütebessim ve alaycı. Beni ayakta bekletti. Dosyalara baktıktan sonra, "Oğlunuz gözetimdeyken hastalanmış ve hastanede ölmüş," dedi. Bizi, dosyadaki resimlerden teşhis etmek üzere yukarıya yolladı. Orada oğlumun adını gördüğümde inanamadım. Hâlâ da inanabilmiş değilim. Daha sonra morga yolladılar. Oradan öğrendik ki öldükten sonra kimsesizler mezarlığına gömülmüş. Bu nasıl iştir anlayabilmiş değilim.

Hemen savcılığa 3 dilekçe yazdık, şikayet ve raporlar için.

DEVLETE, ADALETE İTİMADIMI KAYBETTİM

Oğlunuzun ölüsünü alabildiniz mi?

O kadar bedbaht bir anneyim ki! Oğlum öldürülüp kimsesizler mezarlığına gömülmüş. Dört ay geçmiş aradan. Mezarı açacaksın da ne olacak. Ölüsüne bile sahip çıkamıyoruz yavrularımızın. Can güvenliği için kapı kapı dolaştım. Devlete adalete itimadımı kaybettim. Oğlum anarşist terörist değildi. Rüşvet yemedi. Düşüncesi uğruna, ezilenlerden yana olduğu için işkenceyle öldürüldü. Bir de işkence yok diyorlar. Zamanı gelince hep bunlar ortaya çıkacak. Hesabını soracağız. Mahkeme açtık. Kim yaptıysa, oğlumun katilleri bir hesap verecekler. Ben bunu göreceğim. Biliyorum. Nereye baksam oğlumun gözbebeklerini görüyorum. Şimdi hasta da olsam hiç bir mahkemesini kaçırmıyorum. Gözümün yaşı durmadan seller gibi akar. Ancak oğlumun katilleri cezalandırıldığında dinecek. Ben bunun için yaşıyorum. Oğlumun işkencecileri hâlâ çalışıyorlar devlet kapısında, bu ne iştir. Buna hiçbir vicdan razı olmaz.

Acılarınızın yeniden tazelenmesine neden olduk. Ama sizin durumunuzda olan başka anneler de var. Onlara neler söyleyebilirsiniz?

Oğlum için bir ağıt yakılmış, mahkemelere gidip gelirken duydum. Demek ki dedim, oğlumu benden çok sevenler de varmış. Bundan çok gurur duydum. Geçenlerde tutuklu annelerinden tanımadığım bir kadın, olayı duymuş, bana telefon etti. Çok sevindim. Bana manevi destek oldu. Biliyorum, oğlu içerde yatan pekçok anne var. Hepsi acılar içinde. Bu annelere sabır diliyorum. Bunların hesabı bir gün mutlaka sorulacak. Mahkemede bir keresinde oğluma işkence yapanları gördüm. Yüzümüze bakamadılar. Önce yıkıldım, çöktüm. Sonra dedim ki kendi kendime, dimdik durmalıyım. Oturuyordum ayağa kalktım. Başım dimdik durdum. Düşünebiliyor musunuz bir annenin yanında oğluna yapılan işkenceler bir bir anlatılıyor. Görmüş gibiyim. Bunlar ortaya çıkacak, bu umutla yaşıyorum.

İşkenceci Sedat Caner Pişmanlık Yasasından Yararlanmalıdır

İşkenceci durup dururken ortaya çıkar mı? Çıkmaz. Hele birtakım ödüller almış, bir de kendisine verilen lojmana kurulmuşsa hiç çıkmaz. Ne var ki Sedat Caner'in başına gelenler her işkencecinin başına gelebilir.

MURAT A. GÜNER

SEDAT CANER pişmanlık yasasından yararlanmalıdır! Madem ANAP iktidarı düşünüp taşınıp gizli örgütleri mahvetmek için bir yol bulmuş, örgüt üyelerini "itiraf" etmeye özendiren pişmanlık yasasını çıkarmıştır, "son itirafçı" işkenceci polis Sedat Caner de bu fırsattan nasibini almalıdır.

Bir kere, Sedat Caner'in pişmanlık yasasından yararlanması yasal bir zorunluluktur. Çünkü, hukukta çifte standart kabul edilemez. Yani işkence edilen itiraf ederse cezası indirilecek, işkence eden konuşursa birşey farketmeyecek. Bu işkencecilere karşı haksızlık olur. Adaletin eşit dağıtılması gerekir.

"Efendim, pişmanlık yasası gizli örgüt üyelerini itirafa özendirmek için çıkarıldı." İyi ya, anlaşıldığı kadarıyla ortada en alâsından kötü niyetli bir gizli örgüt vardır. Birtakım adamlar, başka insanlara insanlık suçlarının en başında kaydedilen işkenceyi uygulayacak, onları asacak, elektrik verecek, orasını burasını buracak, aç susuz bırakacak, arada ölçüyü kaçırıp sakat bırakacak ya da öldürecek... Devletin arkasına saklanarak işlenen bu suçlardan devletin haberi yoksa, bir gizli örgütün varlığından başka akla ne gelebilir ki? Bunun kötü niyetli bir örgüt olduğu da açıktır. Adamların pervasızlığına bakın, devletin güvenlik güçlerini işkence yapmak için kullanıyorlar. Hem de bu akıl almaz suçlar, devlete ait resmi makamlarda işleniyor; cinayet!

Böyle tehlikeli bir örgütü çökertmek için, hiçbir fedakârlıktan kaçınılmamalıdır. Eldeki pişmanlık yasası fırsatından, sonuna kadar yararlanılmalıdır. Kötü niyetli bir gizli örgüt en etkili bir biçimde militanlarının samimi itiraflarıyla çökertilebilir. ANAP bu fikri keşfetmiştir ya da ithalat serbestisi içinde, ithal etmiştir. Burası önemli değil; önemli olan, Mardin'den Edirne'ye kadar ülkemizi sardığı anlaşılan gizli "teşkilatın" sabit ve gezici militanlarının devlete güvenip bir bir ortaya çıkması ve suçlarını itiraf etmesidir. Bu, devletin itibarının korunması için, sayın İçişleri Bakanının üstün bir hizmet anlayışıyla işkence olmadığını anlatmasına kıyasla, çok daha etkili olacaktır. İşkenceci durup dururken ortaya çıkar mı? Çıkmaz. Hele birtakım ödüller almış, bir de kendisine verilen lojmana kurulmuşsa, hiç çıkmaz. Ne var ki, Sedat Caner'in başına gelenler her işkencecinin başına gelebilir. Adamın önce uykuları kaçmış, teskin edici ilaçlar kullanmaya başlamış, elden ayaktan düşmüş, sevgisini sevenlerini yitirmiş. Üstüne üstlük, inanmadığı, garibine giden bir biçimde yargılanmış ve hüküm giymiş. Bu garip işler yaygınlaşabilir de. Mahkemelerde birileri çıkıyor, kendilerine yapılan işkenceleri anlatıyor, işkenceci diye bildiklerinin adlarını veriyor. Bu türden iddiaları basında hergün okuyoruz. Ya bunları ciddiye alan olursa, kurunun yanında yaş işkenceciler de yanabilir o zaman. "İyisi mi, şimdiden daha fazla batağa saplanmadan gel anlat herşeyi. Sen devlete ve millete yardımcı olursan, onlar da seni korur," denmelidir. İtirafçıların yüzlerinin ve kimliklerinin değiştirileceği yeniden vurgulanmalıdır. İtirafçı işkencecilere psikologların yardımcı olacağı belirtilmelidir. Ayrıca bu kişilerin yıpratıcı ve huzursuz bir ortamdan alınıp, elektrik teknisyenliği, kanalizasyon ve foseptik işçiliği, mezbaha işçiliği gibi bildikleri namuslu işlerde çalıştırılmaları düşünülmelidir. Yani güvenlikli gelecekleri de olabilecektir.

Pişmanlık yasasını getirenlerin prestiji açısından da, işkencecilerin itirafa özendirilmesi yararlı olacaktır. Yasa şu ana kadar beklenen sonuçları verememiştir. İtirafçı kuyrukları oluşmamış, çoğunluğu önceden itirafa eğilimli az sayıda kişi, arkadaşlarını suçlayarak, "kurtulma" yolunu seçmiştir. Bunların bir bölümünün itiraflarının da pek anlamı yoktur. Çünkü bazılarının sözkonusu işkenceci örgütün elemanı olduğuna ilişkin kuvvetli belirtiler vardır. Bu, pişmanlık yasasının bir işe yaraması için son fırsattır. Yasa, zalim ve devleti töhmet altına sokan tehlikeli bir örgütün çözülmesine yardımcı olursa, mucidleri göğüslerini gererek dolaşabilirler.

İşkencecilerin itiraflarının "kökü dışarda" kavramına halkın daha iyi anlayacağı boyutlar getirmesi de beklenebilir. Bu askılar, sehpalar dünyanın başka yerlerinde son yıllarda kullanılmış yöntemlerdir. Türkiye'ye gelmesi daha yakın zamanlara rastlıyor, yani bize dışarıdan gelmiş. Muhtemel ki, bazıları yurda gelip bu konularda seminerler, kurslar düzenlemişlerdir. Teşkilatın elemanları yurtdışında gizli kamplarda eğitilmiş olabilir. Bunların açığa çıkması yurdumuz hakkındaki gizli emelleri gözler önüne serebilecektir. Küçümsenmeyecek bir yarar daha. Sedat Caner'i yeni itirafçıların izlemesi için onun pişmanlık yasasından mutlaka yararlanması gereklidir.

İŞKENCECİLERİ KORUMAK GEREKLİ

Bazı köşe yazarlarının bildirdiğine göre, zaten işkenceciler arasında bir tedirginlik havası varmış. Teoman Erel'e göre, "Biz de herşeyi açıklarız ha!" diyorlarmış. Başka bir deyişle, "Bizi korumazsanız fena olur," demek istiyorlar. Tam üstüne basmışlar; onları gerçekten korumak gerekli. Ama konuşmazlarsa, gizlenirlerse nasıl korunacaklar. Ayrıca kimsenin aklından onların yaptıklarının yanlarına kalması için korumak geçmeyeceğine göre, samimi olarak devlete yardımcı olsunlar bakalım. O zaman endişe duymalarına gerek kalmaz.

İtirafçıların artmasının en büyük katkısı adaletin doğru tecellisi yönünde olacaktır. Sedat Caner iki yüz kişiye işkence yapmış. Doğal olarak bu iki yüz sanığın davası yeniden görülecektir, görülmelidir. Bir Sedat Caner'in itirafı, iki yüz kişinin kaderiyle ilgili yargı kararını yeniden gözden geçirme fırsatını vermektedir. Yeni açıklamalar bu sayıyı binlere, on binlere ulaştırabilir. Bundan adalet büyük yarar görür. Çünkü bilindiği gibi işkenceyle alınmış ifadeler geçersizdir. Oysa bu ifadelerin işkenceyle alındığı önce bilinmiyordu, şimdi biliniyor. Mahkemeler bu ifadeleri tutanaklardan çıkarıp yeniden yargılama yaptıklarında, bakalım ne sonuçlara varacaklar. Bu ifadelerin çıkarılması yargı kararını yanıltıcı unsurlardan ayıklamak anlamına gelmektedir. Örneğin kimi insan, "kaplumbağa hücresi"nden biran önce çıkmak için neler uydurabilir, ne suçlar kabullenebilir. Denilenlere göre, bu işkenceciler ellerine düşen herkesten "Kennedy'yi öldürdüğüne" ilişkin bir ifade alabilirlermiş. Bu sözü de bir övünme aracı olarak sık sık yinelerlermiş. Mahkeme dosyalarının bu teferruatlardan arınması, tek başına ve doğrudan sanığa değil, asıl adalete yardımcı olacaktır.

"Karakolda doğru söyler, mahkemede şaşar"; karakolun mahkemeye üstünlüğü nereden geliyor acaba? Böyle düşünen çarpık kafalar az değildir. Bazı haber ve iddialara göre, kafalarını karakolun üstünlüğüne kaptıran bu sapık fikirliler, işleri infaz aşamasına kadar vardırmıştır. Öyle mi gerçekten, bu durum açığa çıkarılmalıdır. Daha masumları şöyle ifade ediyor: "Başka türlü doğru söylemez ki..." Öyleyse asın tavana, basın sopayı. Herkes doğruyu söylerse iyi olur kuşkusuz ama, söylemiyor. Örneğin adam işkence yok diyor ama, var. Ona da mı vermeli sopayı, gerçekleri anlatsın diye. Ama yok, bu ancak insanlar doğruyu söylemeye özendirilerek olur. İşte pişmanlık yasası. Daha süre bitmedi, buyursunlar. Süleyman Demirel diyor ki: "Türkçede çok güzel bir söz var, bedahet olan yerde dalâlete yer yoktur denir." Türkçenin güzelliği bir yana, bu sözün doğruluğu tartışılmaz. Yani bir şey apaçık ortadaysa, sapkınlık olmaz. Açıklık olsun, işkenceciler kuytu, karanlık ve rutubetli ortamlardan çıkıp açıklasınlar herşeyi. Başta devlet büyüklerimiz, herkes buna bir oh çekecektir, omuzlarından bir yük kalktı diye.

"Kim ne biliyorsa çıksın ortaya." İşkence görenler, avukatlar, sanık aileleri ve yakınları, kim ne görmüş ve yaşamışsa, bir bir dökmelidir. Yeni bilgiler konuşmak isteyen işkencecileri özendirecektir. Devlet görevlileri ve hukukçular, işkence iddialarına daha duyarlı davranmalıdır. Suç duyuruları yanıtsız kalmamalıdır. Basın, Cumhuriyet gazetesi ve Nokta dergisi gibi davranmalı, olayların üzerine gitmekten çekinmeyerek, işkence örgütünün çökertilmesine gereken önemi vermelidir.

Herkes üstüne düşeni yapmalıdır ki, "devletin temeline dinamit koyan" insanlık dışı işkence örgütleri yok edilebilsin. Bunun için Sedat Caner ve diğer itirafçı işkenceciler pişmanlık yasasından yararlandırılmalıdır. Bunun için, Sedat Caner'in işkence yaptığı iki yüz kişinin ve diğer işkence görenlerin davaları yeniden görülmelidir●

Avukat Hasan Girit

"Müvekkilim Bertal Parlak'ın işkencede kolunu kırdılar..."

ÖNCELİKLE şunu söylemek isterim ki, bu ülke, çağdaş anlamda demokratik hukuk devleti olmak zorunda. Bunun için, işkence olayı ile ilgili olarak birtakım açıklamalar yapmak istiyor ve bu anlamda kamuoyu oluşması gerektiğine inanıyorum. Çünkü, ülkemizde hukuka aykırı davranışları gördümüzde büyük ıstırap duyuyoruz. Özellikle yetkili ağızlardan işkencenin olmadığı yolunda açıklamalar duyunca, bize daha da büyük görevler düştüğü kanısına varıyoruz.

İşkenceleri açıklamayı bir görev sayıyorum, çünkü biz insan olayını önemsiyoruz. Çünkü hukukçuyuz. Savunma olayını hukukumuzda başlangıç noktası olarak gördüğümüz için, sanığın varlığı ve güvencesi, bizim açımızdan, bizim yaşam alanımızın varlığı açısından önem taşıdığı için de sanık kavramına değiniyor, bu konuda görüş getirmeyi ve bu konudaki uygulamaların önlenmesi yolunda kendi katkımız oranında bir şeyler yapmayı görev biliyoruz.

Şimdi, madem ki yetkili ağızlar işkencenin olmadığı yolunda iddialar ileri sürüyorlar, biz de bu konuda, belli olayları yaşayan, hukuku uygulayan insanlar olarak birtakım açıklamalar getirmek istiyoruz. Bu açıklamalarımız belgeli-bulguludur. Daha ayrıntılı bilgiler isteyenler olursa da kendilerine verebiliriz.

İşkence olayına vereceğim örnek, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Mahkemesinde 82/867 Esasla görülmüş olan TDKP dava dosyasından. Bu davada sanık olarak yargılanan müvekkilimin adı Bertal Parlak

Bertal Parlak, dosyadaki iddiaya göre Alibeyköy semtinde bir aileden üç kişi olmak üzere beş kişiyi öldürmüş. Dosya geldiğinde baktım. Hazırlık soruşturmasında, yani emniyetin kolluk güçleri tarafından hazırlanan soruşturma tutanağında müvekkilimin sayfalarca tutan ifadesi var. Bu ifadesinde müvekkilim Alibeyköy'deki o beş kişiyi nasıl öldürdüğünü, silahı nasıl kullandığını, kaç el ateş ettiğini ayrıntılı biçimde açıklıyor. Yerini de gösteriyor. Bu arada uygulama da yapılmış ve orada öldürme biçimini söylemiş.

Bu arada yargılama sırasında öğrendik ki kolluk kuvvetlerince yapılan hazırlık soruşturması sırasında müvekkilimizin kolu kırılmış. Bu durum doktor raporuyla da kanıtlandı. Doktor raporu dosyada var.

Bu davadan dolayı 146/1'den idam istemiyle yargılanan Bertal Parlak, uzun süren davadan sonra önce tahliye edildi ve bilahare beraat etti.

Sonradan çok ilginç bir şey oldu. Biliyorsunuz Pişmanlık Yasası yayınlandı. Bu yasadan yararlanmak isteyen THKP-C MLSPB örgütünden Kamuran Özcan diye biri çıktı ortaya ve 6.6.1985 tarihinde ilk pişmanlık dilekçesini verdi. Bu adam, pişmanlık dilekçesinde açık ve seçik olarak şunu söylüyordu:

31. sayfada sürüyor

Birleşmiş Milletler'de ABD ile kolkola

CEMİL TURAN/GÜN-ANKARA:

13 Ocak 1986 tarihinde Birleşmiş Milletler Enformasyon-Basın bölümünden basına yapılan GA/7272 numaralı açıklamada, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 40. dönem toplantılarının ilk bölümünü oluşturan 17 Eylül-18 Aralık 1985 tarihleri arasında Genel Kurulda ele alınan 259 karar tasarısı ve 94 karar hakkında bilgi verildi. Bunlardan barış, nükleer silahsızlanma, kimyasal ve bakteriyolojik silahlar, uluslararası haber akışını, gelişmiş ülkelerin azgelişmişlere karşı uyguladıkları ekonomik önlemler, Antarktika, insan hakları, insanlığın güvenliğine karşı suçlar gibi evrensel sorunları ilgilendiren oylamalarda, Türkiye tarih ve konularına göre aşağıdaki gibi oy kullandı.

11 Kasım 1985 "Halkların Barış Hakkı" başlığını taşıyan tasarı 109 olumlu oya karşılık 29 çekimser oyla kabul edildi. Tasarı tüm devletler ve uluslararası kuruluşlara halkların barış hakkının uygulanmasına katkıda bulunmak için elden gelen herşeyi yapmaları için çağrıda bulunuyor. Türkiye çekimser oy kullandı.

18 Kasım 1985: "İkili Nükleer Silah Görüşmeleri" başlıklı tasarıya da Türkiye çekimser oy verdi. 76 olumlu oyla kabul edilen tasarıya 12 ülke çekimser oy verdi. Kimse aleyhte oy vermedi. Karar tasarısı, dünyada tüm yaşamı yok edebilecek kadar çok nükleer silah bulunduğuna dikkat çekiyor ve ABD ile Sovyet liderlerinin aralarında yapacakları Cenevre görüşmesinde etkili ve erken anlaşmalara yolaçacak bir gelişmenin olması dileğini ifade ediyordu.

14 ve 20 Kasım 1985: Türkiye nükleer silahsızlanmanın çeşitli yönlerine ilişkin 9 karar tasarısından 7'sine red, birine çekimser, birine de olumlu oy kullandı.

12 Aralık 1985: **Nükleer silahlarla ilgili tüm denemelerin hemen durdurulması ile ilgili üç karar tasarısına Türkiye çekimser oy kullandı.** Tasarılardan ilki 124 olumlu, 3 olumsuz, 21 çekimser, ikincisi 121 olumlu, 3 olumsuz, 24 çekimser, üçüncüsüde 120 olumlu, 3 olumsuz, 29 çekimser oyla kabul edildi.

Yine 12 Aralık günü yapılan, **nükleer silaha sahip olmayan devletlerin nükleer silahlarla tehdit edilmesine ya da bu ülkelere karşı nükleer silah kullanımının yasaklanmasına yolaçacak uluslararası bir konvansiyonun bağlanmasını öngören** tasarı 101 olumlu, 19 red ve 25 çekimser oyla kabul edildi. Kendisi nükleer silaha sahip olmayan **Türkiye bu oylamada red oyu kullandı.**

12 Aralık 1985 günü yapılan bir başka oylamada **kitlesel kırım silahlarının üretiminin yasaklanmasını** öngören karar tasarısına ise, **Türkiye red oyu kullanmış bulunuyor.** Tasarıda kimyasal ve biyolojik silahların üretim, geliştirilmesi ve depolanmasının yasaklanmasını öngören bir konvansiyonun (anlaşma, kabul edilen düzen) bağlanması gereğine işaret ediliyor, tüm devletleri böyle bir konvansiyonun bağlanması için yardımcı olmaya çağırıyor. Tasarı 93 olumlu, 15 red, 41 çekimser oyla kabul edildi.

16 Aralık 1985: **Uluslararası güvenlik, dünyada silahsızlanma, nükleer silahların dondurulması, nükleer silah kullanımının yasaklanması gibi konuları içeren 9 karar tasarısından ikisi oybirliği ile kabul edilirken, Türkiye geriye kalan karar tasarılarından 3'üne red oyu, birine çekimser oy verdi.** Oylamalardan birine de katılmadı.

16 Aralık günü yapılan oylamalardan **nükleer savaşın etkileri ve nükleer kış** hakkında araştırma yapılmasını öngören tasarıya **red oyu, yine silahsızlanma için uluslararası işbirliği yapılmasını** öngören bir tasarıya da **redoyu verdi.** Son tasarı, uluslararası ilişkilerde güç kullanımını kınıyor, nükleer silahlanma yarışının uzaya sıçratılmamasını talep ediyor.

16 Aralık 1985 günü yapılan birleşimde, UNESCO ile BM'ye destek belirterek, **gelişmekte olan ülkelerin uluslararası bilgi akışında istedikleri yeni düzenlemeleri destekleyen iki tasarıya Türkiye çekimser oy verdi.** Kendisini yakından ilgilendirmesi gereken ve BM terminolojisinde "gelişmekte olan" diye kabul edilen ülkelerle birlikte oy kullanması çıkarına olan bu oylamalarda, sırasıyla, 121 olumlu, 19 red, 8 çekimser ve 122 olumlu, 16 red ve 9 çekimser oy kullanıldı.

Antarktika kıtasının araştırılması ve kullanımının barış ve güvenliği bozmaması konusundaki 3 karar tasarısı da 16 Aralık günkü toplantıda ele alındı. **Türkiye bunların üçüne de çekimser oy kullanıldı.**

17 Aralık 1985: **Gelişmiş birtakım ülkelerin ekonomik önlemleri gelişmekte olan bazı ülkelere karşı baskı aracı olarak kullanımının kınandığı tasarıya** da Türkiye anlaşılmaz bir tutumla **red oyu verdi.** Tasarı 128 olumlu, 19 red, 7 çekimser oyla ezici bir çoğunlukla kabul edildi. Tasarı gelişmiş ülkelerin ticari ambargolar, önlemler, ablukalar uygulamamaları gerektiğini, bunu gelişmekte olan ülkelere karşı siyasi ve ekonomik baskı aracı olarak kullanmamalarını istiyor.

Nikaragua'ya karşı uygulanan ABD ticari ambargosunun kınandığı tasarı ise 91 olumlu, 6 red, 49 çekimser oyla kabul edildi. **Türkiye buna da çekimser oy verdi.**

13 Aralık 1985: Bu tarihte yapılan 116. birleşimde **"İnsan Hakları ve Bilimsel ve Teknolojik Gelişmelerin Kullanımı"** başlıklı rapor 127 olumlu, 9 red ve 16 çekimser oyla kabul edilirken **Türkiye yine çekimserdi.** Karar tasarısı tüm insanların yaşam hakkı bulunduğuna işaret gelişimi için kullanılabileceğini vurguluyor, tüm devletlere çağrı yaparak insanların yaşam hakkının uygulanması için uygun önlemler almalarını istiyor.

Yine 13 Aralıkta, **El Salvador, Guatemala, İran ve Şili'de insan hakları uygulamalarından** kaygı duyulduğu belirtilen tasarılar için **Türkiye tamamında çekimser oy kullandı.**

Bu arada 11 Aralık günü **"İnsanlığın Barış ve Güvenliğine Karşı Suçların Belirlenmesi"** için Uluslararası Hukuk Komisyonuna görev verilmesini kararlaştıran toplantıda **Türkiye 9 ülke ile birlikte çekimser oy kullandı.** Oylamada 6 red oyuna karşılık 127 devlet olumlu oy kullandı.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen kararlar, bilindiği gibi yaptırım gücüne sahip değil. Ancak evrensel bir forum niteliği taşıyan Genel Kurul dünya kamuoyunun eğilimlerini ve demokrat yönsemelerini yansıtıyor ve Genel Kurulda BM'in 150 dolayında olan üye devletleri temsil ediliyor.

Ekin Bilar AŞ etkinlikleri yoğun destek ve baskılarla sürüyor

UZUN ve ilginç bir kuruluş dönemi yaşayan EKİN-BİLAR A. Ş. yasaların keyfi uygulamaları sonucu çıkarılan engelleri aşarak, geçtiğimiz ay içinde üç ili kapsayan bir programla çalışmalarına başladı.

EKİN, sanatçı, aydın, bilim adamı, politikacı ve sendikacılar tarafından kültür ve bilimi kitlelere belirli ücretlerle götürme amacıyla kurulmuştu.

Bu amaca uygun olarak hazırladıkları program "Ekin Düğünü" ile başlıyor, ekonomi, basın panelleriyle sürüyor, "Ruhi Su Türküleri", "Barış Türküleri" gibi sanat geceleriyle çeşitleniyordu.

İlk gösteriler yoğun bir ilgiyle karşılandı. Özellikle hazırlık aşamasının kısa sürede tamamlanması ve gösterilerin yapılacağı yerlerin sahiplerinin, "çeşitli kaygular" la salonlarını son anda şirkete açmaları, izleyenlerin yorumlarıyla, organizasyon bozukluklarına neden oldu. Ancak yapılan tüm gösteri ve toplantıların kanıtladığı bir olgu da vardı: Kitlelerin yıllardır süren tek sesliliğe olan tepkisi ve bu tepkiyle, organizasyonlar bozuk da olsa, engellemeler çok yoğunlaşsa da ve dahası izleyici olmak bile polis video araçlarıyla kaydedilmeye neden de olsa, olumlu çıkışlara geniş biçimde destek vermek, aktif katılmak.

EKİN üzerine yönelen tertipleri programın önce yasaklanmaya çalışılması, olmayınca da gösterilerin yapılacağı salonların kapatılması, tehdit edilmesi, ve Başbakan Özal'ın İngiltere'ye giderken uçakta söylediği sözlerse, iktidarın kültürel gelişmelere, bilime ve en önemlisi de demokrasiye bakışının tarihe geçecek bir kanıtıydı.

Binlerce insanın yoğun ilgisi, hükümeti tedirgin etti

Gün-İstanbul: EKİN-BİLAR'ın İstanbul'da düzenlediği "Emek Sürecinde Sorunlar" ile "Ekonomide Seçenek" adlı paneller büyük ilgi gördü. Emek Sürecinde Sorunlar adlı panele DİSK Araştırma Dairesi eski Başkanı Sadun Aren, DİSK-Sosyal-İş Sendikası Başkanı Özcan Kesgeç, Petrol-İş Sendikası Başkanı Cevdet Selvi, Cumhuriyet Gazetesi yazarı Şükran Ketenci, Gazeteler Sendikası Başkanı Oktay Kurtböke, TMMOB Genel Sekreteri Bülent Tanık ve yönetici olarak da yazar Demirtaş Ceyhun katıldı.

Panelde konuşan Sadun Aren, sendikaların baskı altında ve haklarını savunma olanağından yoksun bırakıldığını ve bu yüzden işçi ücretlerinin düştüğünü belirterek şunları söyledi:

"Bu sorunlar, uygulanmakta olan ekonomik modelin sonucudur. Nedir bu ekonomik model? İktidar, dışsatımı artırarak dışa dönük bir ekonomik yapı oluşturmuştur. Bunun için ülkede talebi kısarak dışarıya daha fazla mal satılmasını sağlamaya çalışmıştır. Bunu sağlamak için önce yatırımlar kısılıp faiz hadleri yükseltilmiş ve insanların işsiz kalmasıyla da tüketim azaltılmıştır. Bağlı olarak işçilerin ve küçük üreticilerin gelirleri kısılmıştır. Çünkü bunlar birer maliyet unsuru olarak iktidarın sürekli gözüne batmıştır. Yanısıra sosyal harcamalar, sağlık ve eğitim gibi giderler kısılarak bütçeye katkı sağlanmış, bu katkılar da başka yerlere aktarılmıştır.

İktidar uyguladığı ekonomik modele uygun olarak 1980 sonrasında, tepeden ücretleri kısmıştır. Bununla da yetinmemiş sendikaların gücünü azaltarak ücret pazarlığında etkili olamamaları için gereken yasal düzenlemeleri yapmıştır"

Özcan Kesgeç, sendikal hak ve özgürlüklerin, klasik temel hak ve özgürlüklerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirterek şöyle dedi:

"Bu anlamda tek başına sendikal hak ve özgürlüklerden sözedilmesi kanımızca doğru bir değerlendirme olmayacaktır. Nitekim Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından toplanan 1970 yılındaki Uluslararası Çalışma Konferansında da insan hak ve özgürlüklerinin üzerinde önemle durulmuş, ifade, düşünme ve örgütlenme; toplantı ve gösteri; bağımsız mahkemeler ile özgür basın konusunda gereken çabanın gösterilmesi üye ülkelerden istenmiştir."

Sendikal alanda görülen en önemli özelliğin, örgütsüzlük olduğunu ve bunun da yüzde 10 barajı getirilerek, çeşitli yasal düzenlemelerle, sözleşmeli personel konusundaki girişimlerle özendirildiğini belirten Kesgeç "Kitlelerin yoksullaşmasında en önemli etken örgütsüzlüktür" dedi. Daha sonra soru-lar bölümünde dergimizin "Demokratik yeni bir Anayasa için kurucu meclis ve erken seçimin nasıl değerlendirilmesi gerektiği" yolundaki sorusunu şöyle yanıtladı:

"Yeni bir anayasa için kurucu meclis mi, normal meclis mi olmalı tartışmalarından çok, yeni bir anayasa için en geniş çerçevede ve platformda tartışılmasının daha doğru olacağı düşüncesindeyim, bu konuda en geniş birliğin sağlanması da en doğru olanıdır." ●

Demokrasi Savaşımında Bir Köşe Taşı: İZMİR MİTİNGİ

TÜRKİYE işçi sınıfı tarihinde belli köşe taşlarının oluşturan kitle eylemleri vardır. Bunlardan öncelikle akla gelenler arasında, 1960 Saraçhane mitingi, 15-16 Haziran 1970, 1976 1 Mayıs'ı özellikle öne çıkanlardır.

Bu köşe taşlarının arasına kuşkusuz bir yenisi eklendi: 22 Şubat İzmir Mitingi.

Türk-İş, "zirve politikasından" İzmir Mitingine nasıl geldi? Bu sorunun ayrıntılı yanıtlanması bir yana bırakılıp genel bir sonuç çıkarmakla yetinilirse, şunlar söylenebilir: Ekonomik gelişmelerin artık katlanılamayacak biçimde tekellerden yana olduğunun kitlelerce de görülmeye başlanması; politikadan uzaklaştırma politikasının sloganı olan, "12 Eylül öncesine mi dönülmek isteniyor" sözünün, baskı ve katmerleşen yoksullaşmanın aracı olduğunun artık çok değişik politik görüşlerce bile paylaşılıyor olması; bunların sonucunda yıllarca derin sessizliğe büründürülmüş olan işçilerin, sınıf olarak etkin girişimlerde bulunulmasını sendikalarından beklemeleri ve giderek bunu sağlamak için doğrudan eyleme girişmeleri. Bunların yanı sıra, Türk-İş yönetiminde bulunan sendikacıların, izlemeyi amaç edindikleri, tersini düşünmedikleri "uzlaşma ve zirve politikası"na karşın iktidardan özellikle son iki yıldır sürekli yüzgeri edilmesi ve içine girilen kongreler yılında yeniden yönetime gelebilmenin işçilerin isteklerine göz kapatarak olamayacağını görmeleri...

İşte, kesişen bu iki olgunun sonucunda Türk-İş, beş yılın politikasını istemeyerek terkedip, tarihinin beşinci mitingini yapma kararını aldı. Ancak, kararı almasıyla birlikte de, mitingi, hükümeti uzlaşma masasına oturtacak kadar başarılı ama, ötesine geçmeyecek bir sınırda gerçekleştirebilmek kaygusu ağır basmaya başladı. Bu süre içinde basına da yansıyan pekçok iç engellemeler ve Türk-İş üyeleri dışından kimsenin katılamayacağı türü iç yasaklamalarla, 22 Şubat'a gelindi. Bu ana kadar süren kişilerin öznel istemleri, amaçları geride kaldı, mitingi gerçek sahipleri işçiler, emekçiler, öğrenciler, aydınlar devraldı. Artık alandan işçilerin sloganlarının dışında ses duyulamıyordu. Şevket Yılmaz'ın da, miting sonrasındaki günlerde, "çekilmem, kazanan başkan olur" gibi sözlerle kabul ettiği kitlesel tepki ve işçilerin sendikal örgütlerini istedikleri duruma getirme azimleri, sorunların yalnızca "iş-aş" basit ikileminde görülmediğinin en güzel biçimde ifade edilmiş olması, 22 Şubat Mitingi'ni sınıf tarihinde bir köşe taşı niteliğine ulaştırdı.

22 Şubat'ı izleyen günler yeni bir dönemin başlangıcını oluşturuyor. Artık, o güne kadar dikkate alınmadan yapılan pekçok iş, bir çırpıda gerçekleştirilen bir sürü karar, ben yaptım oldu türü çıkarılan kanunlar tümüyle tartışma alanına girmiştir. 1982 Anayasası başta olmak üzere, zaten uzunca bir süredir tartışma gündeminde olan kanunlar, artık toplumun önemli bir kesiminin aktif "hayır"larına rağmen yürürlüktedir. Toplumun derin bir yarasının sarılması için istenen genel af, artık öne sürüldüğü gibi "bir avuç belli düşünceli politikacının" değil, işçilerin isteğidir. İşkencenin durdurulması ve işkencecilerin cezalandırılması talebi üreten sınıfın isteğidir. IMF'ye bağımlı ekonominin değiştirilmesi, yurt topraklarının, insanlarının satılması demek olan serbest bölgeler, toplumumuzca istenmemektedir. Bütün bunlar ve benzerleri, 22 Şubat'la birlikte kitlesel biçimde dile getirilmiştir.

Başlayan yeni dönemle birlikte, işçilere de daha ağır sorumluluklar düşüyor: Ülkede sürdürülen ekonomik-toplumsal politikanın değiştirilmesi ve gelişkin bir demokrasiye ulaşılması için kitlesel eylemlerin çoğaltılması, sonuç alıcı eylem biçim ve yöntemlerinin yaşama geçirilmesi önemli görevleridir. Kısaca 23 Şubat'la başlayan günler yeni ve güzel gelişmelere gebedir. Yeter ki sorumluluklar ve birlikte davranma politikasının zorunluluğu unutulmasın.

CEVDET SELVİ
Petrol-İş Sendikası

Bu miting, işçilerin sorunlarını çözmek için verdiği kararın açık göstergesidir. Bu miting, artık haksızlığa, adaletsizliğe baskıya son verilmesi için, bu alanda toplanan yüzbinlerce insanın yemin etmesi anlamındadır. Artık türk demokrasisi ve dolayısıyla türk toplumu, işçi, ve çalışanlar meseleye el koyduğu için, aydınlığa gidecektir. Bu miting onun mutlu görüntüsü mutlu bir simgesidir.

YENER KAYA
Deri-İş Sendikası

Daha önce söylemiştik. Miting çok muhteşem olacak diye. İşçinin sesini duyuracağını, işçilerin demokrasiye sahip çıkacağını, haklarını alıncaya kadar bu taleplerinin devam edeceğini söylemiştik. Bu mitinglerin sürmesi işçi hareketi için genel demokratik gelişmenin sağlanması için gereklidir. Bu miting, işçi haklarını vermeyenlerin böyle alanlarda, işçinin gücüyle alınacağının ispatıdır. Bu miting, sendikal hak ve özgürlükler başta olmak üzere, en temel demokrasi haklarının alınmasının ilk adımı, ilk mücadele örneğidir. Bu miting beklediğimiz şekilde gerçekleşmiştir.

ALİ EKBER GÜVENÇ
Basın-İş Sendikası

Yüzbinlerin toplandığı şu alanda, şu anki duygularımla söylüyorum. Şu topluluğun sesini, baskıya, her türlü işkence ve insan haklarını ihlâle, 50 milyonluk ulusun uğradığım haksızlıklara artık dur demenin gür sesi olarak değerlendiriyorum.

Bu mitinglerin devamı mutlaka gelecek. Artık siyasal iktidar bu gür sese kulak vermek zorunda kalacaktır.

EMİN KUL
Denizciler Sendikası

Basının, vatandaşların ve tarafsız gözlemcilerin de tespit ettiği gibi, bütün ciddi engellemelere rağmen yüzbini aşan Türk işçisi meydanda toplandı. Bu biraraya geliş, bu somut, bu heyecanlı kalabalık ve bu katılım işçilerin özlemlerini ve istemlerini duymak istemeyenlere en yeterli bir cevaptır. Doğaldır ki, mitingler bugün yapılıp ertesi gün sonuç alınan olaylar değildir. Ancak şu mitingin havası ve bu mitingde teneffüs ettiğimiz heyecan, dalga dalga bütün ülkeye, tezgahları başında bütün işçilere yayılacak ve yakın gelecekte bunun somut sonuçları alınabilecektir.

AHMET CEVAT TEZEL
Kristal-İş üyesi

Miting çok iyi bir etki yarattı. İşçiler, barış, özgürlük ve demokrasi istemlerini dile getirdi. Türk-İş yönetiminin işçilerin bu coşkusundan gereken dersleri çıkarcağını umuyorum. İşçilerin iktidara ve kendilerine yönelik tepkileri yönetimi de mutlaka etkileyecektir.

Bu tür mitingler sık sık yapılmalı ve işçi sınıfı böylece taleplerini yığınlar halinde herkese duyurabilmelidir.

FİKRET YILMAZ
Tek Gıda-İş üyesi

Türk-İş yönetimi tabandan gelen baskılar sonucu bu mitingi düzenlemek zorunda kalmıştır. İkinci olarak da işçi sınıfı sesini Türk-İş yönetimine rağmen yükseltmişlerdir.

İşçilerin asıl birliktelikleri önce fabrikalarda vardır. Daha sonra alanlarda. Miting alanlarında çeşitli işyerlerinden gelen insanların aynı amaç doğrultusundaki düşünceleri ortaya çıkar. Bu anlamda mitinglerin işçi sınıfının meselelerine gerçekçi yönden ve doğru olarak bakmalarında önemli katkısı bulunmaktadır. Bu eylemler, bu açıdan sürmelidir.

Kadınlar ve Siyasal Katılma

SİBEL ÖZBUDUN

8 MART Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü'nün geleneksel-leşmiş taleplerinden biri de, emekçi kadınların toplumsal hayatın örgütlenişi sürecinde üretim içindeki rollerine uygun bir ağırlık koyabilmeleridir, kuşkusuz. Sosyalist hareketin 19. yüzyıl ortalarında gündeme getirdiği, üretimci-emek-sahibi kadınların siyasal hayata katılması isteği, kadınlara seçme-seçilme hakkıyla başlar-ancak bu yalnızca bir başlangıçtır; hedef ise, kadınların iktisadi, siyasal, toplumsal, kültürel...tüm kurum ve süreçlerin yönetim ve yönlendirilişine tam katılımının gerçekleşmesidir.

Sosyalist kadın hareket(ler)i, aynı yıllarda "Kadınlara Oy Hakkı" talebini öne süren burjuva reformist eğilim (Feminizm) den işte bu hedef uyuşmazlığıyla ayrılmaktadır: Burjuva reformizmi siyasal katılmayı "sivil haklar" bağlamında, seçme-seçilebilme'yle sınırlı bir eylem olarak algılarken, işçi hareketi siyaseti altyapı (iktisat) ilişkilerinin yönlendirilmesi olarak kavramakta ve bu süreç üzerindeki belirleyiciliğini arttırma mücadelesi vermektedir, başından beri.

Geçtiğimiz yüzyıldan itibaren emperyalizmin yoğunlaşan baskı ve denetiminin etkisiyle siyasal kurumlarını Batı'ya uydurma çabasına giren ülkemizde de kadınların siyasal hakları burjuva demokrasisine uygun bir çerçeve içinde benimsenerek seçme-seçilme hakları tanınmıştır. Tanınmıştır ama, kadınlar ilk kez oy kullanıp TBMM'ne girdikleri 1935 seçimlerinden günümüze, ne siyasal yaşamın yönlendirilişinde kayda değer bir ağırlık koyabilmişler (kitlesel mücadelelerin ağırlığını hissettirdiği 70'li yıllar bu konuda umut verici bir başlangıç sayılabilir-di) ne de Parlamento'daki varlıkları "zevahiri kurtarma"nın ötesine geçebilmiştir. (Şu çarpıcı sayılar buna tanıklık edecektir: 1935'den günümüze yapılan tüm parlamento (ve kurucu meclis) seçimlerinde (atamalar dahil) TBMM'nde görev alan 6824 erkek parlamentere karşılık 128 kadın, parlamenter sıfatını kazanmıştır. Yani toplum içinde kadın nüfusuyla erkek nüfusu arasında az-çok bir denge bulunmasına karşın TBMM'nde görev alan toplam erkek üye sayısı, kadın üyelerin 53 katıdır! Bu oran, karar alma mekanizmasını etkileme tartışına vurulduğunda, daha da iç karartıcı bir görünüm almaktadır-kadın haklarını savunucuları açısından.)

Ne var ki bu tesbitlerden hiçbiri yeni-ve şaşırtıcı-değildir. Sosyalistler daha Cumhuriyet'in kuruluşundan önce gidişatın yönünü sezinleyerek, "Kadın Hakları"nın göstermelik niteliğini sergileyebilmişlerdir. Dr. Şefik Hüsnü (Deymer) 2 Ağustos 1921 tarihli Aydınlık dergisinde "Sosyal Devrim ve Kadınlarımız" başlıklı makalesinde şöyle diyor:

"Bu cins hukukundaki eşitsizlik ile iktisadi kuruluşlar arasındaki ilişkiler (...) sorunun özünü ve kaynağını teşkil ettiğinden bütün çabalar, emekler-bir hastalığın arazını tedavi kabilinden-geçici ve etkisiz tedbirler önerileriyle ve bazı yüzeyde düzeltmeler elde etmeyle sınırlanmış kalıyordu ve bunlar bir her derdin devası gibi, bütün kötülükleri kökünden yokedecekti (...) Kadınlar seçme hakkına sahip olacaklar, yasama meclislerine girecekler ve kendileri de işlere karışarak yasaları kendi çıkarlarına çevireceklerdi (...) Bu serap, gönüllerde büyülü etki yapıyordu."

Şu sözler ise Aytunç Altındal'ın (Yazar, "mevcut" sistemin kadın nüfusunun büyük çoğunluğu, emekçi kadınlar için neden bir "aldatmaca" olduğunu açıklıyor:)

"(...) Çünkü bir kadının milletvekili seçilebilmesi için yüksek öğrenim görmüş olması (yurtdışında olursa daha iyi), ön seçimlerde harcayabileceği bol parası olması; Basın'la sıkı ilişkileri olması; köklü bir ailesi, toplumsal durumu sağlam bir kocası ya da babası olmak

gibi faktörleri AYNI ANDA elinde bulundurması gerekir. Ayrıca bunlara sahip olan bir kadının milletvekili seçilebileceği de kesin değildir. Çünkü bunların yanısıra çok daha başka olanaklarının da bulunması gerekmektedir. Örneğin, siyasal tecrübelerinin olması (parti içinde rakip/rakiblerinin ayaklarını kaydırmayı bilmek gibi), Parti'nin üst kademedeki yöneticileriyle çok iyi ilişkilerinin bulunması zorunluluğu gibi..."

Görüldüğü gibi, sistem aynı kaldığı sürece kadınların seçme-seçilme hakkına sahip olmasının pek fazla birşeyi değiştirmeyeceği, ülkemizde sosyalistlerin nicedir vurgulayageldikleri bir gerçek. Yeni olan, bu tesbite çok değişik "saflardan" da katılımlar olması. Son zamanlarda kadınlar için, ya da herhangi başka bir konuda "birşeyler" yapmak isteyip de yer yer kayıtsızlık, yer yer istihza, yer yer de (özellikle 'çizmeyi aşma' teşebbüslerinde) "yoo, bu kadarı da fazla artık" lı babayani paylamalarla karşılaşan kadın parlamenterler, bu konudaki sıkıntılarını ara sıra da olsa dile getirir oldular. İşte bir-iki örnek:

"Nasıl anlatsam, bilmem ki... Sık sık orada bir fantezi olduğumuz, bir fantezi olarak görüldüğümüz hissine kapılıyorum. Tabii, bu his bize çevreden veriliyor. Sanki orada bizi toplumumuzun gelişmişliğinin bir ifadesi, bir simgesi gibi tutuyorlar. Hani 'Bakın, ne kadar geliştik. 12 tane kadın üyemiz var' gibilerden. Bir önerge hakkında konuşmaya başladığımda karşımdaki yüzlerden olağandığı bir şey yaptığım duygusuna kapılıyorum." (İmren Aykut, MDP milletvekili)

Ya da:

"(...) Türkiye'de kadına her hak verilmiştir denir. Eşantiyon diye bir terim vardır. Bedava verilir. Yani koca bir şişe parfüm vardır, ondan bir damla da size verirler. Kadına verilen de budur. (...) İki yıldır parlamenterim. Şimdi işim parmak indir, parmak kaldır. Renkli bir kişiliğim vardı. Parti disiplini ve parlamento hayatı beni söndürdü. (...) Hiçbir kadın milletvekili kendi aleyhine olan birşeye parmak kaldıramaz. Ama demokrasi sayı meselesidir. Biz ise mecliste oniki tane eşantiyonuz." (Rezzan Şahinkaya, ANAP milletvekili. 22 Ocak 1986 günü Bilsak'ta katıldığı bir açıkoturumda yaptığı konuşmadan.)

Son örneği de kadın milletvekillerinin 'etkinliği'nden verelim dilerseniz. Bilindiği gibi, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün 1980'de imzaya açılan "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayırımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi"ni Türkiye 5 yıl bekledikten sonra kabul etti. (Yürürlüğe giriş tarihi: 24 Haziran 1985) Sözleşmenin TBMM'nce onaylanmasında kadın parlamenterler azımsanmayacak bir çaba sarfettiler (!) Bu çabayı yine sayın Rezzan Şahinkaya'nın ağzından dinleyelim:

"Nairobi'de toplantı var dendi. (BMÖ Dünya Kadınlar Konferansı-SÖ) Dışişlerindeki arkadaşlarımız komisyondan geçirttiler. Ben de epey gayret sarfettim. Ve hakikaten bu sözleşme Meclis'ten öylece geçiverdi. Erkeğin aile reisi olması, erkeğin izni olmadan kadının çalışması gibi Medeni Kanun'umuzdaki bazı maddeler aslında rezerv konulmasını icabettirirdi. Zaten yeni Medeni Kanun çıkacak diye düşünüldüğü için Meclis'ten hiç rezerv konmadan geçti. Pek nazar-ı dikkati celbetbedi. Biz de fazla açıklamadık. 'İşte efendim Nairobi'ye arkadaşlar gidecek, bu da lazımmış filan' dedim ben. Parmaklar kalktı, geçti, gitti. Şimdi bu kadınların lehine bir durum oluyor.

Yukarıda örneklendirilen "katılım" anlayışının, sosyalistlerin savunageldiği anlayışla uzak-yakın bir ilişkisi olmadığı, olamayacağı, açıktır. Sosyalizm-doğası gereği-önüne çıkan tüm toplumsal sorunların, o toplumun yaşarlığını sağlayan üretimci-emekçilerin bilinçli katılımıyla çözümlenmesini hedefleyecektir. Böylesi bir hedefin ise, yaratıcılıkları "parmak kaldırıp parmak indirmek"le sınırlı "eşantiyon kadınlar"la gerçekleşemeyeceği, tartışma götürmez. ●

Prof. Dr. OYA KÖYMEN

Görevimden koparıldım. Ayrılmadım...

GÜN: Sayın Oya Köymen, kaç yıldır öğretim görevlisisiniz?

KÖYMEN: Yirmi iki yıl bilfiil çalışma yaşamım var. Bunun 13 yılı ODTÜ'de, 7 yılı da Boğaziçi Üniversitesi'nde geçti.

Üniversiteden neden ayrıldınız?

Tüm yaşamımın odak noktası olan görevimden, Mayıs 1983'de 1402 sayılı sıkıyönetim yasası uyarınca koparıldım. Ayrılmadım.

Sizin durumunuzda olan başka kadın öğretim görevlisi var mı?

Bildiğim kadarıyla, İstanbul'da hocalıktan uzaklaştırılan tek kadın Prof. benim. Sanırım diğer üniversitelerden atılan kadın öğretim görevlileri var.

Geçmişteki hocalık yıllarınızla daha sonraki, yani okuldan atıldığınız yılların karşılaştırmasını yapar mısınız?

Yök sonrası, hızla önemli bir yapısal değişikliğe yönelindi. Tek merkeze bağlı, tekdüze ve adeta üniversitelerin liseleştirilmesi hedeflendi.

Bunun için sayısız yönetmelik çıkarıldı. YÖK, Bilimsel çalışma ortamının yokedilmesi için elinden ne geliyorsa yaptı. Herhalde amaçlanan, genç beyinlerin düşünmesini, araştırmasını ve tartışmasını engellemekti.

22 yıllık öğretim görevlisi olarak şimdi bunca birikiminizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yayıncılık hayatında, pekçok şeyi yeni yeni öğrenerek. Kısaca artık yayıncılık alanında çalışıyorum.

Bir tutuklu annesinden 8 Mart mesajı

"Tüm kadınlara, analara saygılı olunmasını istiyorum..."

Fikriye Vardal, iki oğlu çeşitli davalardan yargılanan bir tutuklu annesi. Kendisiyle görüşmemiz, çocuklarının tutukluluk döneminde yaşadığı olaylar ve izlenimleri üzerine oldu. Bu dönemde neler yaşadığını sorduk.

-Oğlum Kemal Vardal tutuklanmadan önce 62 gün karakollarda gözetimde kaldı. Kendisinden haber alamadığım için, çeşitli yerlere başvurdum, oğlumun yaşamından endişe ediyorum, diye. Gölcük'e gönderileceğini duyduğum gün karakolun önünde beklemeye başladım. Karakoldan birkaç tutukluyu polis arabasına bindirdikleri sırada bir taksi geldi ve içinden oğlumu külçe gibi dışarıya çıkardılar. Yaşamıyordu adeta. Polis arabasının önüne atladım, "katiller, hainler!" diye bağırmaya başladım. İnsanlara seslendim: "Görün işte, işkence yok diyorlar, oğlumu ne hale getirmişler!" Bir polis beni arabanın üzerinden kaldırmaya çalıştı. Yakasına yapıştım, "oğlumu ne yaptın?" diyerek sarstım. Polis beni silkeleyerek, "sana hesap mı vereceğim," dedi. Tabii hesap verecekti, ben oğlumu onun için mi doğurmuştum?

Mahkemeler nasıl geçiyordu? Oğluyla görüşebiliyor muydu?

-Oğlum cezaevindeyken görüşme olanağı daha fazlaydı tabii. Ama çok enteresan olan ilk duruşmayı anlatayım size. Yaklaşık 246 kişi vardı yargılamada. Ailelere ayrılan kontenjan ise, 200 kişilikti. Bunun üzerine komutanla görüşmek istedik. Polisler gözümüzün önünde bir tutuklu annesini saçlarından tutarak yerlere sürüklediler.

Fikriye Vardal 60 yaşında ve ortaokul mezunu. Çocuklarını yetiştirmek için, konfeksiyon işçiliğinden hizmetçiliğe kadar birçok işte çalışmış. Ekonomik zorlukları olmuş ama, bunları hiç önemsemiyor. Umutlu olduğunu, çevreden çok dayanışma gördüğünü söyleyerek, eski günlerine ilişkin bir anısını anlatıyor:

-1946 yılındaki bir olayı anlatayım. Konya Ereğli'deyken bir ayakkabıcı vardı. Komünist Mustafa derlerdi ve çevresinde çok sevilen bir insandı. Bir gün Mustafa'yı polisler aradı. Bunun üzerine o da ortadan kayboldu. Geride kalan annesi ve karısına bakacak kimse yoktu. Aç kaldılar ama, çevreden kimse yardım etmedi. Adeta açlığa mahkum edildiler. Şimdi düşünüyorum da, o günden bu yana ne çok şey değişmiş. Artık güzel insanlar bir elin parmağı kadar değiller. Yüz binler var.

Af konusunda ise, çok açık konuşuyor Fikriye Vardal.

-Benim çocuklarım suç işlemediler. Onlar doğruları söyledikleri için içerdeler ve serbest bırakılmaları benim için af değildir. Bir hırsız, bir rüşvetçi bağışlanabilir. Onları bırakırlarsa, ancak yüzleri tutmadığı için bırakacaklar.

Fikriye Vardal'a son olarak 8 Mart Dünya Kadınlar Günü ile ilgili bir mesajının olup olmadığını soruyoruz.

-Ben bu anlamlı günde, bütün kadınlara, tüm analara saygılı olunmasını istiyorum.

Çok önceleri, bir 8 Mart günü yurtdışında bulunmuştum. O günü hiç unutmuyorum. Bu ülkede 8 Mart'ta kadınlar işe gitmiyorlardı. Erkekler ise eşlerine ve annelerine, hatta, evlerdeki 8 yaşındaki kız çocuklarına kadar çiçekler götürüyorlardı. Ülkemizde ise ellerinden gelse lafını ettirmeyecekler 8 Mart Dünya Kadınlar Gününün. ●

HAVVA ERDOĞAN

"Kadının dinlenmesi ne olacak. İşten eve, doğru mutfağa..."

GÜN: Havva hanım, iş yaşamınız nasıl başladı?

DARDOĞAN: İlk defa Piramit diye bir işyerinde çalıştım. Yeni evlenmiştim, kirada oturuyorduk. Ve ev almak istiyorduk, o nedenle işe girdim.

Hem ev kadını, hem işte çalışmak zor oluyor mu?

İşe girdikten iki yıl sonra büyük kızım doğdu. Annem bakacaktı çocuğa ama, sonra hastalandı, bakamam dedi. Mecbur kaldım, işten çıktım. Daha sonra çocuğum büyüyünce tekrar işe girdim. Büyüdü dediysem gene de bakıma muhtaçtı. Annemlere bıraktım. Haftadan haftaya çocuğumun yüzünü görüyordum. Zor olmaz mı?

Biraz da tatil günlerinizden sözeder misiniz?

Cumartesi Pazar tam denk geliyor. Süpür, sil; cumartesi çamaşır yıkıyorum, pazar ütü yapılıyor. Tabi gelen giden olur, işte böyle.

Peki ne zaman dinleniyorsunuz?

Kadınların dinlenmesi ne olacak. İşten eve, doğru mutfağa. Çocukların bakımı, yemek, bulaşık hep sana bakar. Bir de bizim senelerimizle uğraşırlar. Emeklilik yaşımızı yükselttiler. Çalışan kadınlar mesela 15 yılda emekli olmalı. Bu kadın eve bakar, çocuk büyütür, değil mi ya.

Biraz da fabrikadaki işinizden söz eder misiniz? Seviyor musunuz işinizi?

Daha önce lehim bölümündeydim. O bölümü sevmiyordum. Çok kötü kokuyordu. Ben orada hastalandım. Göğsüm yanıyordu. Doktora gittim bronşitmiş. Kronik dedi, geçmezmiş. Sonra söyleye söyleye yerimi değiştirdiler.

REHA İSVAN'IN 8 MART MESAJI

Barışı, insan haklarını ve demokrasiyi savunduğu için üç yıl kendi deyimiyle "tutsak" edilen Barış Derneği kurucularından **Reha İsvan'**ın 8 Mart Dünya Kadınlar Günü nedeniyle Türkiye ve Tüm Dünya kadınlarına mesajı:

8 Mart özel bir gün olma niteliğini koruduğu sürece, kadın-erkek ayırımı sürüyor demektir. Demokrasi gerçek anlamıyla varolmadığı sürece de önemini ve özelliğini koruyacaktır.

Yurdumuzda insan hakları, özgürlükler, kısaca gerçek demokrasinin aksaklıklarına bağlı sorunlar içinde kadın sorunu da önemini koruyor.

Yeni salıverilmiş bir kadın tutsak olarak, 8 Mart Kadınlar gününde şunu söylemek istiyorum: Uzun süren tutsaklığım boyunca ve hele/çıktıktan sonra her kesimden gördüğüm çok sıcak ve yakın ilgiyi hakedecek birşey yapmadığımı, insanlık onuruna yaraşır davranışın doğal olduğunu sanıyorum. Ama gelecekte bu ilgiye layık olabilmek için insan haklarını, tümüyle kurulu düzene ilişkin bir sorun olan kadın haklarını savunmada; kısaca demokrasi savaşımında, bu sıcak ilginin bana yüklediği sorumluluğun idraki içinde olacağım.

PARİS KOMÜNÜ: İlk İşçi İktidarı

PARİS, dünyanın moda merkezi diye tanıtılmıştır. Denilmiştir ki orada güzel kadınlar, gece kulüpleri, Eyfel kulesi, parfüm kokan vitrinleriyle Şanzelize, sanatçıların bulunduğu Monmartre vardır.

Tarih kitaplarında ise, Paris, 1'den 17'ye kadar uzanan Kral Lui'ler hanedanı, Napolyon ile anılır. Yoksulluktan kıvranan halkın ekmek bulamadığını öğrenen Kraliçe Marie-Antoinette'in (Mari Antuanet) "Ekmek bulamıyorlarsa pasta yesinler" şeklindeki sözleri de tarih kitaplarına nedensiz ve içeriksiz olarak geçirilmiştir.

Oysa Paris, Fransa'nın başkenti, işçi sınıfı tarihinin en şanlı sayfalarından birine sahne olmuştur. Çünkü, dünyada ilk kez işçi sınıfı, tam 73 gün iktidar olmuştur Paris'te.

Tarih 18 Mart 1871'di.

Ama bu tarihe kadar nasıl gelinmişti?

Fransa'da yıllardır inanılmaz bir yoksulluk yaşanıyordu. İşçi sınıfı, alabildiğine sömürülürken diğer yandan bitip tükenmeyen savaşların getirdiği açlık ve sefaletten payını fazlasıyle alıyordu.

Çalışma sürelerinin 12 ve 14 saati bulduğu Fransa'da, işçiler neredeyse dinlenmek için evlerine bile dönemiyorlardı. Sağlık koşulları çok kötüydü.

Bu koşullar altında III. Napolyon'un iktidarı da iyice sallanmaktaydı. Ancak Prusya'ya savaş açmakta gecikmedi. Fransa işçi sınıfı, Uluslararası İşçiler Derneği'nin kararlarına uyarak bu savaşa karşı çıktı.

Buna rağmen savaşa giren Fransa yenildi ve ülkenin 170 bin kişilik ordusu Almanya tarafından esir edildi. Yenilgi üzerine Fransa'da bir savunma hükümeti kuruldu ve başına da Thiers (Tier) getirildi. Thiers hükümetinin Paris'i Almanlara teslim etmek, halktan toplanan paralara el koymak istemesi üzerine işçiler ayaklandılar ve

dünyada ilk kez işçi sınıfı 18 Mart 1871'de Fransa'da iktidarı ele geçirdi.

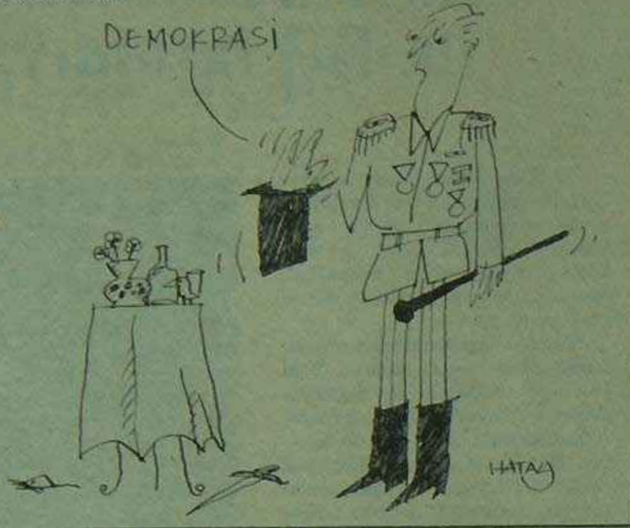
Paris'te kurulan işçi iktidarına karşı daha önce savaşan Alman ve Fransız burjuvazisi, birleşmekte hiç tereddüt etmedi ve böylece kapitalizmin uluslararası dayanışmasına bir örnek ortaya çıktı. Yapılan anlaşma sonucu Alman kapitalistleri tarafından esir alınan 170 bin kişilik ordu işçi iktidarını yıkmak üzere serbest bırakıldı ve Fransız burjuvazisinin emrine verildi. Bu düzenli ve donatımlı ordu, kararlı ve gözüpek komüncülerin yoğun direnişine karşın, kan dökerek Paris'i ele geçirdi.

Komün direnişi işçi sınıfı hareketi üzerinde derin etkiler yarattı. İşçi sınıfı, bu deneyimi ile iktidarı ele geçirmenin yeterli olmadığını, iktidarı dönüştürmenin gereğini de iyice kavradı, ve yenilginin nedenleri konusunda şu sonuçları çıkardı:

-Her şeyden önce işçi sınıfının mücadele birliğini sağlayacak bir işçi sınıfı partisi örgütlü değildi.

-İşçiler ve köylüler arasında kurulması gereken birlik sağlanamamıştı.

-Devlet örgütünde gerekli değişiklikler yapılarak, işçi sınıfı iktidarını koruyacak askeri güç oluşturulamamıştı.

Demokrasi, Sol Blok ve Parti Sorunu

ALİ SERCAN

TÜRKİYE'de gündemin birinci maddesi demokrasidir. Bu gerçek artık yalnızca ilerici güçler tarafından değil, çeşitli burjuva siyasal çevrelerce de dile getiriliyor. Ancak kuşkusuz, demokrasi istemlerinin niteliği ve içeriği, kaynaklandığı toplumsal sınıflara göre farklılık gösteriyor. Bunlar üç ana grupta toplanabilir:

Birincisi siyasal demokrasiyle sınırlı istemler. Bunların kaynağı burjuvazi içindeki sınıfsal ayrışmadır. Genel oya dayanan parlamenter sistem koşullarında iktidar olagelmiş geleneksel politik temsilciler, bu deney ve birikimlerinin sonucu olarak, şimdiki iktidara kıyasla daha demokrat bir tutum alabiliyorlar. Bu kesim, emperyalizme ve emperyalizmle bütünleşmiş tekellere temelde karşı olmamakla birlikte dayatılan militarist çözümleri paylaşmıyor, sorunların çözümünün burjuva demokrasisinin kendi manivelalarında aranmasını savunur görünüyor. Bunlar geçmiş politik kariyerleri ve gelecekleri nedeniyle, başta çeşitli burjuva kesimler olmak üzere, geniş kitlelerin tekelci ekonomik yaptırımlar altında ezilmesine daha duyarlı davranmak zorunluluğunu görüyorlar. Ayrıca, burjuvazinin tekelleşmemiş bölümüne dayanan ve dinsel ideoloji etrafında toplanmış kesimleri de, benzer demokrasi istemleri ileri sürüyorlar. Ancak tüm bunların demokrasi istemlerinin kapsam ve derinliği burjuva sınıfsal konumlar tarafından belirleniyor. Dolayısıyla, üstünde durdukları ve sadece kendi çıkarlarına uygun yanlarıyla savundukları siyasal demokrasi, sınırlayıcı ve kısıtlayıcı özellikler taşıyor.

İkinci olarak, tekel dışı burjuvaziye, orta tabakalara dayanan ve emekçi halkın istemlerine de sahip çıkan sosyal demokrasi geliyor. Sosyal demokrasi geniş ve kalıcı bir demokrasiden yana olmakla, burjuva siyasal çevrelerden ayrılıyor. Ne var ki, sınıfsal bileşenlerinin çeşitliliği nedeniyle demokratik programını geliştiremiyor. Bu programın hedef ve içeriğini net biçimde saptayamıyor ve demokrasiye yönelen tehlikelerin kaynağını belirlemekte zorluk çekiyor. İlerici nitelikli demokrasi istemlerinin savunucusu olmasına karşın, sınıfsal yapısı gereği, genellikle ikircikli ve bulanık bir yol izlediği görülüyor.

Üçüncü grup devrimci-demokrat ve sosyalist akımlardan; onların farklı nitelikteki demokrasi anlayışlarından hareket ederek, kapsamlı ekonomik ve toplumsal demokrasi istemiyle belirleniyor. Sol ve sosyalist akımlar, bu hedeflerine ulaşmak için verilen savaşımın yeraldığı koşullarla da yakından ilgileniyorlar. Demokrasiyi anti-emperyalist, barışçı, antitekel, anti-şoven köklü değişimler sorunu olarak görüyorlar.

Bu grubun yukardakilerden tek farkı yalnızca demokrasi istemlerinin içeriğine ilişkin değil. Asıl ve daha önemlisi, köklü dönüşümlerden yana olan , devrimci demokrat ve sosyalist akımların, güncel politika sahnesinde partilerinin olmaması. Diğer bir deyişle, geniş kitlelere malolmasına karşın, sömürünün ortadan kalktığı bir gelecek ve bütünsel bir demokrasi anlayışı, bugün politik alanda temsil edilmiyor. Doğal olmayan bu durum kaçınılmaz çözümüne ulaşmak zorunda. Bu çözüm de, bugün potansiyel bir sol bloku oluşturan devrimci-demokrat, sol ve sosyalist akımların partileşmesinden başka bir şey olmuyor.

SOL BLOKUN PARTİLEŞMESİ SORUNU

Ülkemiz sorunlarının çözümünün sosyal demokrasiyi aşan boyutları bulunuyor. Bu nedenle demokratik ve sol güçlerin, bugünün nesnel koşullarını da dikkate alarak, sosyal demokrasinin gelişip güçlenmesine verdikleri önem yanıltıcı sonuçlar doğurmamalı. Çünkü demokrasinin kazanılması ve geliştirilmesi için yapılacaklar, sosyal demokrasiye olumlu önerilerde bulunmak ve onu tutarlı davranmaya zorlamakla sınırlı tutulduğu zaman, batağa saplanmak kaçınılmaz oluyor. Sosyal demokrasi ile iş ve güç birliği temel önemde; ancak, ana sorun, demokrasinin ve aydınlık geleceğin tutarlı ve kararlı savunucularının, diğer sınıf ve tabakaların ileriye dönük istemlerinin de motoru olacak, kendi bağımsız örgütlenmelerini yaratmaları. Ancak böyle bir örgütlenme, demokrasi için en geniş güçleri birleştirebilir ve tutarlı hedeflere ulaşmasını başarabilir. Başta sosyal demokrasi olmak üzere demokrasiden yana olan tüm güçleri ortak savaşıma yöneltmek görevini yerine

Sol parti sorununu, sosyalizmin ne olduğunu tartışmak ve ortalama bir sosyalizm anlayışında buluşmak olarak anlamamak gerekiyor...Özgürlükler, demokrasi, bağımsızlığın kazanılması...birleşik partinin temellerini bu program ilkeleri oluşturuyor.

getirebilir.

Sosyal demokrasi ile devrimci-demokrat, sol ve sosyalist güçlerin iş ve güç birliği, kısa vadeli eylem programlarının ötesinde beklentiler yaratmalı. Birliğin kazanımlarını kavramış taraflar, bunu köklü toplumsal ve demokratik dönüşümleri gerçekleştirecek demokratik bir iktidara götürebilirler.

Sosyal demokrasinin iktidar için savaşımının bağımsızlıkçı ve anti-tekel niteliği, çoğunlukla kendi iç dinamiği tarafından savunulamıyor. Sosyal demokrat ağırlıklı bir iktidarın bu niteliği kazanması sol ve sosyalist güçlerle iş ve güç birliğine bağlı. Bu niteliksel etkileşimi gözardı eden bir sosyal demokrat hareket, yalnızca önemli bir kitlesel güç olmaktan öteye geçemiyor. Hiçbir köklü dönüşümün ısrarlı takipçisi olamıyor. Bu, sosyal demokrat politikada da gerileme anlamına geliyor. Dünyadaki dostunu düşmanını ayırdedememiş, içeride karşıtlarını ve yandaşlarını belirleyememiş hareketler toplumsal savaşımdan geri kalıyor, etkisizleşiyor.

Bu bağlamda, sosyal demokrasiden daha ileri dönüşümler öneren sol ve sosyalist düşüncelerin örgütlenmesine sosyal demokrat iktidarın yaratacağı olumlu koşulların bir sonucu olarak bakmak ve toplumdaki bir eksikliğin böylece ve bundan sonra tamamlanacağını sanmak, gerçeklerle bağdaşmıyor. Günümüzde yaygın olan bu yanlış anlayışın, birleşik savaşımın ve bu savaşımın motoru olacak birleşik ve tutarlı örgütlenmenin zorunluluğunu kavrayamadığı ortada. Öte yandan belirli toplumsal koşullarda, emekçilerin seçimlerde kendilerine en yakın hareketleri, sosyal demokratları desteklemeleri doğaldır. Bu nedenle böyle bir partinin, günümüz koşullarında bir sosyal demokrat iktidara engel olacağı ve varolan durumun sürmesine hizmet edeceği düşüncesi, tümüyle gereksiz oluyor.

BİRLEŞİK PARTİNİN ZORUNLULUĞU

Bugün her politik akımın kendini ortaya koyabilmesinin koşulları bulunmuyor. Bunun nedeni çeşitli kısıtlamalar ve yasaların egemen güçlerce keyfi yorumlanması. Eğer tüm siyasal görüşler özgürce kendi partilerini ya da bunun yerine koyacakları organizasyonlarını gerçekleştirebilseler ve programlarını ortaya koyabilselerdi, durum ne olurdu?

Bu durumda kuşkusuz koşullar birleşik eylem açısından daha olumlu olacaktı. Demokrasi hedefleri doğrultusunda, değişik toplumsal güçleri aynı saflarda toplama eylemi içinde, devrimci demokrat, sol ve sosyalist eğilim ve partiler, sol blok olarak tanımlanabilecek bir güç yaratacaklardı. Köklü ve ileri toplumsal dönüşümleri hedeflemeleri nedeniyle, öncelikle kendi güçlerini birleştiren siyasi akımlar, diğer toplumsal kesimleri ve siyasal işbirliği olanaklarını yaratmaya çalışacaklardı.

Bugün koşulların farklı olması, sol blokun yaratılması sorununu gündemden çıkarmıyor. Tam tersine, konuyu daha acil ve yakıcı kılıyor. İşte günümüzde yaratılması gereken parti böyle bir gereksinime yanıt veriyor. Soldaki ayrımları unutmadan, hatta bir anlamda bunları veri alarak, asgari bir program çerçevesinde birleşebilmek gerekiyor. Sorun bir potansiyeli güce dönüştürecek, devrimci-demokrat, sol ve sosyalist akımları, ortak hedefe yönelen tek bir dalga haline getirecek aracın ortaya çıkarılması oluyor.

SOL PARTİNİN PROGRAM İLKELERİ

Bu nedenlerle, sol parti sorununu, sosyalizmin ne olduğunu tartışmak ve ortalama bir sosyalizm anlayışında buluşmak olarak anlamamak gerekiyor. Buna göre daha sade, fakat gerçekçi yaklaşımlar kendini dayatıyor. Yine bu sorun seçimlerde oy istemekle özdeş ya da sınırlı görülmemeli. Çünkü amaç çok daha canalıcı ve kapsamlı.

O zaman sol partinin platformu hangi görüşlere dayanıyor? Üzerinde birleşilecek zemin nedir? Bunu şu ilkeler açıklıyor:

-Askeri, ekonomik ve politik boyunduruk altında demokrasi göstermelik kalıyor. Faşizmin, militarizmin, şovenizmin ve terörün kaynağı emperyalizme karşı savaşım yürütülmeden demokrasi kazanılmıyor. Demokrasi bağımsızlık sorunundan ayrı düşünülemiyor.

-Demokrasi savaşımının aynı zamanda anti-tekelci dönüşümlere yönelmesi gerekiyor. Tekellerin gücünün kırılması ve geriletilmesi yolunda atılan adımlar, demokrasiyi kalıcı kılmanın biricik yolu oluyor.

-Demokrasinin özü olan eşitlik ve özgürlüğün gerçeklik kazanması, şovenizme karşı savaşımla sağlanıyor. Şovenizmin olduğu yerde gerçek bir demokrasiden sözedilemiyor. Üstelik, şovenizmin körüklenmesinin, günümüzde emekçi halkımızın birleşik savaşımına yönelik bir tehdit halini aldığı biliniyor. Demokrasi savaşımını bu tehdide karşı savaşıma bağlamak gerekiyor.

Toplum üzerinden emperyalizmin ve tekellerin vesayetinin kalkması toplumsal ilerlemenin önkoşuludur. Çalışan kitleler ancak böyle bir ortamda kendilerini her alanda ve özgürce geliştirebiliyor, demokrasinin aktif savunucuları konumuna yükselebiliyorlar. Bu da başlıca bir unsur olarak, demokrasiden geri dönüşün yollarını tıkıyor.

Kısacası; özgürlüklerin, demokrasinin, bağımsızlığın kazanılması, bu amaçla bağımlı kılınmış köklü dönüşümlerin gerçekleşmesi, militarizm ve şovenizme karşı ödünsüz savaşım, dünyada ve özellikle bölgemizde aktif bir barışçı, yumuşamaya katkıda bulunan dış politika, bu doğrultuda kitleleri kazanmak ve tüm dönüşümlerin kitlelerin gücüyle başarılacağına inanmak; birleşik partinin temellerini bu program ilkeleri atıyor. Partinin yapısını böyle bir programda birleşen siyasi akımlar inşa etmelidir.

Böyle bir çabanın belirli politik akımlar dışında canlı kaynakları bulunuyor. En başta, partinin itici gücü yüz binlerce emekçinin özlemlerinden kaynaklanıyor. Aydınlarımızın yürekli ve çok yönlü dinamizmi, son yılların her şeye karşın yayınlanmış kitap ve dergilerine imzalarını atanlar, gurur kaynağımız sanatçılarımız, onurlu savaşımlarını gerilemeden sürdüren hukukçularımız, bilim adamlarımız, işçi haklarının kararlı savunucuları bu kaynakların ne denli zengin olduğunu gösteriyor.

Sol blokta bir partinin oluşması, kuşkusuz ülkedeki yasallık düzeyi

31. sayfada sürüyor

Filipinler'de 40 yıl sonra

Diktatörlüklerin Değişmez Yazgısı

YASEMİN ÇONGAR

Aquino ya da Marcos. Hangisi ABD'nin gerçek tercihi?

PASİFİK Okyanusu'nun Güneydoğu Asya kıyılarını yıkadığı sularda, yedi binden fazla ada üstüne kurulu bir ülke olan Filipinler'de 7 Şubat tarihinde yapılan devlet başkanlığı seçimleri, dünya basınında farklı yansımalara ve uzun süreli tartışmalara konu oldu. Ülkeyi 30 Aralık 1965 tarihinden bu yana yöneten devlet başkanı Ferdinand Marcos ile 1983'te sürgünden dönüşünde öldürülen muhalefet lideri Benigno Aquino'nun dul eşi Corazon Aquino ve müttefiki Salvador Laurel başkanlığındaki sağ cepheyi karşı karşıya getiren seçimler, basınımıza da kimi zaman gazetelerin ilk sayfalarından yansıdı. İktidardaki Yeni Toplum Hareketi (KBL) partisinin çoğunluğa sahip olduğu parlamento tarafından yapılan ve "seçime hile karıştırıldığı" yolunda tepkilere yolaçan değerlendirme sonucunda, Başkan Ferdinand Marcos'un muhalefetin adayı Bayan Aquino'dan 1.5 milyon daha fazla oy alarak altı yıl süreyle yönetimde kalma hakkı kazandığı duyuruldu. Ancak gerek Corazon Aquino'nun seçim sonuçlarını tanımayacağını açıklayarak, halkı "sivil itaatsizlik" programına uymaya çağırması, gerekse kilise çevresi ile uluslararası siyasi gözlemcilerin tepkileri nedeniyle, 7 Şubat seçimleri "tartışmalı" niteliğini yitirmedi.

Hiç kuşkusuz, seçim sonuçlarının yüz binlerce kişinin protestosuna yolaçacak biçimde belirlenmiş olması önemli bir olumsuzluk göstergesidir. Ancak seçimlerde gerçekten hile yapılıp yapılmadığı, seçimlerin asıl galibinin kim olduğu yolunda somut verilere dayanmayan varsayımlar yürütmekpek fazla anlam taşımıyor. Sanırız, bu aşamada, basınımıza ne yazık ki, güdümlü haber tekelleri aracılığıyla yansıyan çoğunlukla ABD konuları, Filipinler seçimlerinin yapılma nedenini, Marcos ve Aquino'nun izledikleri politikalar ile ABD yönetiminin bunlara tepkisini ve nedense üstünde pek fazla durulmayan, Filipinler işçi hareketinin konumunu yeniden ele almak gerekiyor. Bu konuların tarihsel düzlemde tartışılması, sözkonusu tekellerin sağlıksız bilgilendirmesini aşabilmek ve Filipinler'de bundan sonra olabilecekleri kavrayabilmek açısından da önem taşıyor.

SEÇİMLERİN NEDENİ VE MARCOS-ABD ÇELİŞKİSİ

Amerikan Newsweek dergisinin, Filipinler'de devletbaşkanlığı için erken seçim yapılacağının açıklanmasından çok önce, 4 Kasım 1985'te yayımlanan sayısında ABD yönetiminin, Manila hükümetine ilişkin kaygıları dile getirilerek, "Batının çıkarları için son derece önemli olan Amerikan üsleri Marcos yönetimi tarafından tehlikeye atılmaktadır" şeklinde bir görüşe yer verildi. Bir tümcede özetleniye-

ren bu kaygı, gerçekte ABD'nin Pasifik'teki askeri ve stratejik gücü açısından büyük önem verdiği iki deniz üssünün etkinliğinin devam etmesi ve Filipinler'deki ekonomik ve siyasal kararların kendi çıkarları doğrultusunda alınmasını sağlamak amacıyla, Marcos yönetimine yapacağı "erken seçim" baskılarının da bir habercisiydi. 1978 seçimleri öncesinde olduğu gibi Marcos'un izlediği politika ile Amerikan çıkarları arasında belirginleşen çelişkiler 1986 yılında da bir erken seçimi zorunlu kılacaktı. Yoksa Washington yönetiminin Filipinler'deki insan haklarına aykırı ve anti-demokratik birtakım uygulamalara karşı bir duyarlılık ile Marcos karşısında tavır alması ya da Marcos'u insan haklarını savunan muhalefet karşısında sonuna dek desteklemesi şeklindeki birbirine karşıt görüşlerin hiçbirisi somut gerçeklik taşımıyordu. Marcos-ABD çelişkisinin geçmişine bir gözatmak bu tür yorumların geçersizliğini anlamamızı kolaylaştıracaktır.

ABD'nin Filipinler'i İspanyollardan 20 milyon dolar karşılığı satın alması (1898) ile başlayan ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında 99 yıl süreli bir askeri anlaşmanın imzalanması ile "biten" (Temmuz 1946) sömürgecilik dönemi sonrasında, Manila yönetimine gelen tüm liderler açıkça ABD güdümlü bir politika izlediler. Marcos da görevinin ilk dört yılında (1965-69) bu geleneksel Amerikancı politikayı südürdü. Ancak, uluslararası detant, Güneydoğu Asya'daki ulusal kurtuluş hareketlerinin başarısı ve Filipin halkındaki anti-emperyalist özlü, milliyetçi eğilimler 1970'li yıllardan başlayarak Marcos'un tutumunu da etkiledi. 1969 yılında "ABD'ye bağımlılığın azaltılacağı" yolunda söz verdiği bir kampanya sonucu Filipinler tarihinde ikinci kez devlet başkanlığına seçilen ilk kişi olan Marcos, gerçekte ulusal burjuvazinin sınaileşmeye katılmakta olan reformist katmanlarını temsil ediyordu. Bu çerçevede, ulusal burjuvaziye ekonomik öncelikler tanınması, ulusal çapta bir toprak reformu başlatılması, feodal büyük toprak mülkiyetinin kamulaştırılması, 1974 Temmuzunda Filipinler-ABD ticari ve ekonomik anlaşmasının yürürlükten kaldırılması yoluyla Amerikan sermayesinin ülkede iş yapma olanaklarının önemli ölçüde kısıtlanması, buna karşın 1976'da Moskova'yı ziyareti sırasında SSCB ile diplomatik ilişkiler kurarak bir ticari ve ekonomik işbirliği anlaşması imzalaması, Washinton'un tüm muhalefetine karşın Avrupa'daki sosyalist ülkelerle diplomatik bağların sağlanması...gibi ülkenin iç ve dış politikasında değişimi vurgulayan bazı önlemler aldı. Bunların ülkeleri ve diğer bağlantısız ülkelerle ilişkilerin ABD onayı olmaksızın sıkılaştırılması, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)ın ABD tarafından NATO doğrultusunda bir askeri blok haline dönüştürülmesi çabalarına karşı çıkılması, bu bağlamda Çin Halk Cumhuriyeti, Tayland ve Endonezya yönetimleri ile de mücadele edilmesi, ABD yönetiminin "kuklalaştırdığı diktatörlerden görmeye pek alışmadığı davranışlar olarak belirdi. İşte bu alışılmışın dışına çıkış, ABD'yi rahatsız etmiş ve seçimlere gelininceye dek, özel elçiler aracılığıyla olsun, IMF temsilcileri yoluyla olsun bu rahatsızlık Marcos'a çeşitli biçimlerde iletilmişti. Ferdinand Marcos'un aldığı ekonomik önlemlerin emekçi kesimlerin güç koşullarını hafifletmediği, yabancı sermayeyi tümüyle engellemediği, iktidar içinde emperyalist eğilimli kişilerin varlığını sürdürdüğü ve Marcos'un "anti-komünist" tutumundan hiçbir şekilde vazgeçmediği gerçekleri bir yana, ulusal burjuvazinin çıkarlarını gözeten kararlarıyla Marcos, 7 Şubat seçimlerine, sanıldığı gibi, "ABD'nin desteklediği,ancak muhalefet karşısında güçsüz düşmüş bir diktatör" olarak değil, ABD'nin devirmek, en azından gözdağı vererek "yola getirmek" istediği bir başkan olarak girdi.

SEÇİMLERE KATILAN MUHALEFETİN İÇYÜZÜ

Filipinler seçimleri öncesinde, basınımıza yansıyan haberlerin bir diğer dikkat çekici yönü de, sekiz partili sağ koalisyonun (UNIDO) lideri Salvador Laurel ile ittifak kurarak başkanlığa adaylığını koyan Corazon Aquino'nun "Filipinler halkının umudu" olarak öne çıkarılmasıydı. Gazete haberlerinde Afrika Ulusal Kongresi lideri Nelson Mandela'nın eşi Winnie Mandela ile karşılaştırılan Aquino, "bir bağımsızlık savaşçısı, tümüyle Amerikan karşıtı bir politikacı" imişçesine bir izlenim uyandırılıyordu. Oysa Amerikan basınında yeralan söyleşilerde, gerek Aquino, gerekse Laurel'in ülkelerindeki iki askeri üs konusunda Washington yönetimine "uzun dönemli" güvence verdikleri gözden kaçmıyordu. ABD'nin ülkeleri üzerindeki yaptırım gücü düşünüldüğünde, bunun politik bir manevra olabileceği kabul edilebilirse de, ülkenin en büyük "yasal" muhalefet partilerinden BAYAN (Ulus) ile Aquino'nun içine düştüğü uzlaşmazlık da ilgi çekiciydi. Aquino, BAYAN'ın kendisinden uymasını istediği ve toprak reformuna gidilmesi, geniş kapsamlı devletleştirmeler ve IMF egemenliğine son verecek ekonomik önlemler alınması gibi konuları da içeren 15 maddelik bir programa uymayı kesin biçimde reddetti. Bunun sonrasında,BAYAN partisi de muhalefetle birleşmeyeceğini açıklayarak, seçimleri boykot eden Filipinler Komünist Partisi (FKP)'nin kampanyasına katıldı. Gerçekte 1983 yılında Manila havaalanında öldürülen Benigno Aquino da, "Filipinler halkının umudu" olarak AP kaynaklı haberlere girmiş bir politikacıydı. Ne var ki, 1978 Başkanlık Seçimleri döneminde aynı Benigno Aquino, geçmişte CIA ile işbirliği yaptığını, 1958'de Endonezya albaylarının ABD'nin kışkırtmalarıyla giriştikleri karşı-devrimci isyana katıldığını, CIA'nın seminerlerine ve "uluslararası komünizm, örgütler ve sendika hareketi" kurslarına devam ettiğini, Filipinler'in Tarlak bölgesinde ABD'nin kendisi için özellikle Vietnam'a karşı savaş yürütme yönünden çok gerekli saydığı 1100 hektar araziyi almasında aracılık ettiğini açıklamak zorunda kalmıştı.

İŞÇİ HAREKETİ VE FKP

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Filipinler'de muhalefet yalnızca Aquino-Unido birliğinden oluşmuyor. BAYAN partisinin yanı sıra, "hiçbir şey değiştirmeyeceği" gerekçesiyle seçimleri boykot eden ve Marcos yönetiminin "ABD güdümlü bir muhalefet tarafından değil, işçi hareketi ve bu hareketle sıkı ilişkideki anti-emperyalist mücadelede devrilmesi gerektiğini" savunan Filipinler Komünist Partisi de önemli bir siyasal güç oluşturuyor. İşçilerin sendikalarda örgütlenmesinin yanısıra, toplumsal yaşama katılan gençlik, kadın ve köylüleri birleştiren yığın örgütlerinin de sendikal hareket koşutunda güçlendirilmesi için uğraş veren FKP, bu mücadeleden kopuk olmayan silahlı ulusal bağımsızlık hareketini de destekliyor. Ancak, gene

31. sayfada sürüyor

Sendikalar yapılarını güçlü işyeri temsilcilikleriyle güçlendirebilirler

CAN ÖZ

SENDİKALAR üyelerinin çalışma ve yaşama koşullarını iyileştirmek amacıyla, mesleki çalışma kollarına göre kurulmuş örgütlerdir. Sendikalar bu görevlerini yasalarda ve tüzüklerinde belirlenmiş organları aracılığıyla yürütürler.

Tüm sendikalarda varolan ortak örgütlenme biçimi, genel merkez (yürütme ve yönetim kurulları), şubeler ve işyeri temsilcilikleri biçiminde özetlenebilir. Bununla birlikte yakın tarihimize bakıldığında kimi sendikaların bu geleneksel yapının dışına çıktıkları ve iç örgütlenmelerini çeşitlendirip güçlendirdikleri görülmektedir. Bu çabaların başarılı oldukları da kolayca saptanabilir.

Yakın geçmişte uygulanan ve üretimin yapıldığı en alt birimleri temel alan işyeri sendika temsilciliğinin güçlendirilmesi çabası, sendikal sorunların yoğunlaştığı, çıkış yollarının arandığı bugünlere ışık tutucu bir tartışmayı başlatabilir, başlatmalıdır.

İŞYERİ SENDİKA TEMSİLCİLİĞİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

Sendikaların, işyerlerinde üyeleriyle bağlarını kurup güçlendirecek en önemli kurum kuşkusuz sendika işyeri temsilcileridir. Yasalar sendikaların işyerlerindeki temsilci sayılarını, işyerindeki işçi sayılarına göre sınırlamıştır. Buna göre, bir işyerinde 50 işçi varsa temsilci sayısı 1, 100'e kadar 2, 500'e kadar 3, 1000'e kadar 4, 2000'e kadar 6 ve daha fazla işçi çalışan yerlerde de en çok 8 sendika işyeri temsilcisi bulunabilir. Bu rakamların da gösterdiği gibi, çok işçi çalıştıran işyerlerindeki temsilci sayısı, sendikal görevlerin yürütülebilmesi ve sendikanın üyeleri canlı bağının olması için son derecede yetersiz kalmaktadır. Çünkü, bir işyeri işin gereği olarak atölyelere, bürolara, servislere ayrılmıştır. Ve hiç kuşkusuz ortak sorunların yanı sıra bu bölünmelere göre önemli ayrı sorunlar da çıkmaktadır. Bu sorunları sayıları sınırlanmış temsilcilerin araştırıp, çözüm yolları bulup, önerip, çözüme kavuşturması ve buradan yola çıkarak ortak talepleri saptaması olanaksızdır. Bu sonuç doğrudan üyeleriyle bağı çok zayıf bir sendikacılığı yaratmaktadır.

Bu sorunun aşılması için üç ayrı yol denenmiştir. Birincisi, yasanın sayı sınırlamasının toplu iş sözleşmesiyle aşılmasıdır. İkinci yol, işyeri sendika temsilcilerinin, baştemsilcinin duruma göre iş saatleri içinde 2-8 saat arası, sendikal

çalışmalar için izinli sayılmasıdır. Üçüncü yoldaysa, kimi sendikalar ilk iki yolla da yetinmeyip, daha alt birimler oluşturmayı denemişlerdir.

Bu üçüncü/uygulama, batının en güçlü sendikal örgütlenmelerinden olan, 2.5 milyon üyeli Fransız Genel İş Konfedarasyonu'nun (CGT) benzeri bir örgütlenmeyi başarıyla uygulamakta olması nedeniyle ilgi çekicidir. İncelemeye değer özellikler taşıyan bu örgütlenme modeli ana hatlarıyla şöyle özetlenebilir:

1. İlkin, işyerlerinin bütün ünitelerinde, her 20 işçiye 1 olmak üzere ünite temsilciliği seçimleri yapılıyor.
2. Seçilmiş ünite temsilcileri, sendikanın belirlediği yerde ve zamanda toplanıp, sendika baştemsilcisini seçiyorlar. Sendika merkezi, seçilen temsilcileri ve baştemsilciyi, yazıyla işyerine resmi temsilcileri olarak bildiriyor.

Karmaşık olmayan bu uygulamanın dayandığı temelse; "tüm sendika organları seçimle iş başına gelmeli ve tüm sendika üyeleri, kendileriyle ilgili her konuda söz ve karar sahibi olmalıdır," ilkesine dayanıyor.

Bu yolla elde edilen sonuçlar kısaca şöyle özetlenebilir: Sendika merkezinin alacağı tüm kararlara taban katılabiliyor. Sendika, işyerinin en küçük birimine kadar istediği bilgiyi derhal iletebiliyor, en ayrıntı sorunları en kısa sürede öğrenebiliyor. Tek tek işçiler yerine birim birim örgütlenmiş işçilerle ilişki kurduğu için her kafadan çıkan sesler, yerlerini örgütlü seslere bırakıyor, örgüt içi disiplin sağlanıyor.

Uygulama, işyerine yeni giren işçinin, sendikayla nasıl tanışacağı, üyelik kaydının kimce yapılacağı, toplu iş sözleşmesi taslağının nasıl hazırlanacağı, imzalanacağı, uygulanacağı vb. gibi hiçbir sorunu açıkta bırakmıyor. İşleyişin canlılığı içinde yaşama geçiriyor. Hiçbir karar üç beş kişiyle sınırlı kalmıyor, ortak alınıyor. En önemlisi de, sendikanın gelecek yöneticileri, gerçek yerlerinden ve adım adım eğitilerek geliyor.

İnsanlık deneylerini birbirine aktarmasaydı, her gelişim olduğu yerle sınırlı kalsaydı, ilerleme olabilir miydi? Kuşkusuz geleceği içinde büyüten işçi sınıfı için de bu böyle ve gerek ulusal, gerek uluslararası deneyler, bilgiler aktarılmadan sağlıklı adım atmak işçiler için de söz konusu değil.

İşyeri sendika temsilcisinin güvencesi

Temsilcinin güvencesine ilişkin yasal düzenleme Sendikalar Yasasının 30. maddesinde açıklanmıştır. Yasanın bu maddesine göre, işveren, işyeri sendika temsilcisinin iş sözleşmesini ancak **haklı bir nedenle** bozabilir. İşverenin bu haklı nedenini **açık ve kesin bir şekilde** açıklaması gerekmektedir. İşverenin açık ve kesin bir şekilde belirtmek zorunda olduğu haklı nedenden, İş Yasasının 17/II. maddesindeki ya da sözleşmelerde belirtilen nedenlerle sınırlı kalacağını anlaşılmalıdır. Örneğin, Borçlar Yasasının konuya ilişkin hükümlerinin yanı sıra, temsilcinin işyerinde sendikanın propagandasını yapması, işçilerin sorunlarıyla ilgilenmesi ve onların çıkarlarını işverene karşı koruması türünden faaliyetler, bu kapsam içinde değerlendirilemeyecektir.

Burada, gündeme işyeri sendika temsilcisinin **hak vegörevleri** geliyor. İşine son verilen temsilcinin izleyeceği yol ve yöntemi açıklamadan önce, bu konuda bazı bilgiler sunmanın yararlı olacağı kanısındayız.

Temsilciler, mevzuat ve toplu sözleşme ile sağlanan yetkiler dışında çok yanlı ilişkilerin doğurduğu fiili güç ve yetkilere sahiptirler. **Onlar sendikanın işyerindeki gözü ve kulağıdırlar.** Adından da anlaşılacağı gibi, sendikanın işyerindeki temsilcisi olduklarından, bir yanda örgütünden aldığı destekle işyerinde işverenle sendika arasında köprü işlevini yerine getirirken, diğer yandan:

a) Sendikanın işyerinde yeni üyeler kaydetmesini sağlayıcı faaliyetlerde bulunur,

b) Sendikanın işyerinde yapacağı duyurulara aracı olur,

c) Sendika ile işveren arasında imzalanan toplu iş sözleşmesinin uygulanıp uygulanmadığını denetler ve bu konuda sendikaya rapor verir.

d) Her türlü uyuşmazlığı işyerinde çözümlemeye yönelik faaliyetler göstererek, işçilerin çıkarlarını işverene karşı korur.

Temsilciler, Sendikalar Yasası dışındaki İş Mevzuatına göre Yıllık İzin Yönetmeliğinin 10. maddesi uyarınca 100'den fazla işçi çalışan işyerlerinde kurulacak olan izin kuruluna katılacak işçi temsilcilerini seçerler.

İşçi Sağlığı ve İş güvenliği Kurulları Hakkındaki Tüzük'ün 3/9 üncü maddesi gereğince, kurulan kurullara da katılırlar.

İŞ SÖZLEŞMESİ FESHEDİLEN TEMSİLCİ NE YAPAR?

İşyeri sendika temsilcisi iş sözleşmesinin feshedildiği tarihten başlayarak **bir ay içinde dava açmak zorundadır. Bu dava sendika** tarafından da açılabilir. **İş** Mahkemesi, açılan **davayı iki ay içinde sonuçlandırır ve mahkemenin** verdiği karar kesindir.

Mahkeme kararıyla işe iadesine karar verilen temsilci 6 işgünü içinde (Karar eline ulaştığı tarihten başlayarak 6 işgünü içinde), işine başlamak zorundadır. İşe zamanında başlayan işçi, **işten çıkarıldığı tarihten başlayarak** ücret ve diğer haklarını alır.

Görüldüğü gibi mahkemenin işe iade kararı uyarınca işe zamanında başlayan ve işveren tarafından da işe başlatılan işçinin durumunda herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Ama, işverenlerin saldırganlığı işten çıkarmakla son bulmayacağı için **işe başlatılmama ihtimali** oldukça yüksektir. Bu durumdaki temsilcinin yasal haklarının pek de içaçıcı olmamasına karşın, yukarıda da belirttiğimiz gibi bilinmesinde yarar bulunmaktadır.

İŞE İADE EDİLEN İŞÇİYE İŞBAŞI YAPTIRILMAZSA

İşveren işçiyi, yani temsilciyi işe başlatmadığı takdirde -madde-nin ifadesinden işverenin böyle bir hakkının bulunduğu anlaşılıyor- ücret ve diğer haklarını ödemek zorundadır. Bu halde işveren işten çıkarma tarihinden başlayarak, temsilciye toplu iş sözleşmesi ve temsilcinin temsilcilik haklarının devamı süresince ücret ve diğer haklarını ödeyecektir.

Toplu iş sözleşmesi sona erdiğinde ve işçinin temsilcilik hakları yeniden imzalanacak ikinci toplu iş sözleşmesine kadar askıda kaldığında ne olacaktır?

İşveren, temsilcilik güvencesinden böylesi bir durumda yoksun kalabilecek işçinin İş Yasasının 13. maddesine göre işine son verirse, bu feshin, sendikal faaliyetler nedeniyle yapıldığı ve fesih hakkının kötüye kullanıldığı yolunda güçlü bir kuşku yaratacağı söylenebilir. (M. Ekonominin İncelemesi, İHÜ, Sen. K. No.3). Nitekim Yargıtay, sendika yönetim kurulu üyesi olan ve grev gözcülüğü yaptığı anlaşılan işçinin, grev sonucu toplu iş sözleşmesinin imzalanmasından bir gün sonra işten çıkarılmasında "mevcut deliller, olayların mantıki akışı içinde değerlendirildiğinde, davacının anılan biçimdeki sendikal faaliyetlerinden dolayı işinden çıkarılmış bulunduğunun kabulü gerekli olur" sonucuna varmıştır (Yarg. 9. H.D. 20.1.1972, E. 20997, K. 993.).

O halde, bu biçimde işine son verilen temsilcinin, işverenin kötü niyetle davrandığını ileri sürerek kötü niyet tazminatı ya da sendikal tazminat istemiyle dava açması mümkündür.

İşverenler şimdi de işçi temsilcilerine saldırmaya başladı

Otomobil-İş Sendikasının örgütlü olduğu işyerlerinde garip bir "rastlantı" sonucu, ardarda işçi temsilcileri çıkarılmaya ya da işten uzaklaştırılmaya başlandı.

CER-DÖKÜM'DE

Ankara-İstanbul karayolu üzerinde kurulu ve MESS üyesi olan Cer-Döküm işyerinde "ekonomik nedenler" öne sürülerek, iki işçi temsilcisinin işine son verildi. Olay üzerine mahkemeye başvuran Otomobil-İş Sendikası, işçilerin "işe geri döndürülmesi" kararı çıkarttı. Bu durumda işveren temsilci işçileri ya işe başlatacak ya da toplu sözleşme dönemi süresince temsilcilerin tüm ücretlerini ve yasal haklarını çalışmasa bile ödeyecek.

TRR-TAŞIT ROTİL'DE

Bu işyerinde baştemsilci Mustafa Pakdemir'in iş sözleşmesi feshedilirken, ayrıca 13 işçinin de işine son verildi.

İşçilerin, ilan tahtasında duyuru yapılmadığı ve işçilerin onayı alınmadığı halde 6 saat fazla çalışma yapılmasına karşı çıkarak ve ustabaşına da bildirerek işe gelmemeleri üzerine iş sözleşmelerinin feshedildiği öğrenildi.

Konuyla ilgili, olarak görüştüğümüz işçiler, işyeri ile Otomobil-İş sendikası arasında imzalanan 1.1.85-31.12.86 yürürlük süreli toplu iş sözleşmesinin uygulanmadığını, işverenin keyfi davranarak herkesi dilediği gibi çalıştırmayı amaçladığını belirterek, bu keyfiliğe karşı çıkan işçilerin işlerine son verildiğini, yasal haklarını sonuna kadar arayacaklarını söylediler.

UYAR DEMİR ÇELİK'DE

Toplu iş sözleşmesinin uygulanmamasından dolayı ustabaşı ile ihtilafa düşen işyeri temsilcisinin işten uzaklaştırıldığı açıklandı. İşverenin işten uzaklaştırdığı temsilcinin iş sözleşmesinin feshedileceğini bildirmesi üzerine sendikanın olaya müdahale ettiği, işverenin sendikacılara, "temsilci haklı ama, onu korursam otoritem sarsılır" şeklinde konuştuğu bildirildi. Temsilci, daha sonra işverenle varılan mutabakat sonucu 3 gün ücretli izinli sayıldı ve yeniden işe başladı.

URGANCILAR'DA

Güngören semtinde kurulu Urgancılar işyerinde 18 yaşından küçük işçilerin çalıştırıldığı ve bu çocuklara kötü muamele edildiği bildirildi. Konuyla ilgili olarak uyuşmazlık kuruluna gidilmesine rağmen sorun çözümlenemedi.

İşyerinde son olarak bir postabaşının Hasan Gürkan adlı çocuk işçiyi tokatlaması üzerine, işyeri baştemsilcisi Bilal Usta durumu işverene iletti ve disiplin kurulunun toplanmasını istedi. Bu arada postabaşı baştemsilciyi tehdit etti. İşveren temsilcinin disiplin kurulunun toplanması yolundaki isteğini geri çevirdiği gibi sendikaya telefon edip, "ya temsilciliği kaldırın ya da kendisini 17. maddeye göre işten atarım" şeklinde konuştu. Sendika yetkilileri işverenin bu isteğini kabul etmeyerek, işverenin uygulamasının yasal olmadığını bildirdi.

KALE KİLİT'DE

Bu işyerinde de işverenin işçilere Tuvalete girmeyi yasaklamasını protesto eden temsilciler keyfi olarak 3 gün işten uzaklaştırıldı.

Olaya, işverenin tuvalet kapısına bir işçi kadını oturtarak, tuvalete giden işçileri numaralamak istemesi ve dört defadan fazla tuvalete gitmeyi yasaklaması neden oldu.

Durumu protesto eden baştemsilci Saim Yıldırım ile temsilci Nihat Yılmaz, tuvalet kapısında bekleyen kadına ihtar cezası verilmesini sağlayıp işçilere bu uygulamanın yasal olmadığını bildirmesi üzerine, üç gün süreyle işten uzaklaştırıldılar. Sendika yetkililerinin işverenin bu işleminin toplu iş sözleşmesinin 10. maddesine aykırı olduğunu belirtmeleri üzerine, temsilcilerin 3 gün işten uzaklaştırılma cezası 3 gün ücretli izne dönüştürüldü.

YENGEÇ İNŞAAT'TA

Yengeç İnşaat işyeri baştemsilcisi Metin Dumanlı'nın, "devamsızlık, işi yavaşlatma" gibi nedenler ileri sürülerek, iş sözleşmesinin feshedildiği bildirildi.

Sendika yetkilileri konuyla ilgili olarak iş mahkemesinde dava açtılar. Yapılan ikinci duruşmada işverenin tanık olarak gösterdiği kişiler, baştemsilci Metin Dumanlı'nın işi yavaşlattığını duyduklarını ama, görmediklerini, kimden duyduğunu da bilmediklerini söylediler.

BELEDİYE-İŞ SENDİKASI İLE İŞVEREN ARASINDAKİ "ÖRNEK" DAYANIŞMA:

Sözleşmeyi eleştiren işten atılıyor

Türk-İş'e bağlı Belediye-İş Sendikası ile İstanbul Belediyesi İETT Genel Müdürlüğü arasında imzalanan toplu sözleşmenin 102. maddesiyle, "sözleşmeyi eleştiren işçilerin işten atılacağı" hükme bağlandı.

Sözleşmeyi eleştirme yasağı getiren 102. madde aynen şöyle:

"İşyerinde çalışıp bu sözleşmeden faydalanan işçiler, toplu iş sözleşmesinden doğan hakları, alacak ve yükümlülüklerini konu yaparak işveren ve sendika ile işçi arasındaki iyi münasebetleri bozmaya tevessül edemiz. Buna tenezzül ve tevessül edenlerin tesbiti halinde, durumu taraflardan bir Yüksek Kurula intikal ettirir ve bu gibilerin iş akti feshedilir."

Yol-İş Anayasanın değiştirilmesini istedi

Çalışma yaşamının gündemindeki çeşitli konularda görüşlerini ve önerilerini açıklayan Yol-iş Sendikası, 1982 Anayasasının değiştirilmesini istedi. Sendika tarafından yayınlanan bildiride,

"Uygulanmakta olan ekonomik modelin gereği olarak, 1961 Anayasasına göre işçi haklarında, sendikal hak ve özgürlüklerde büyük kısıtlamalar getirmiş olan 1982 Anayasası değiştirilmelidir." deniyor.

Arçelik'de baskılar sürüyor

Eskişehir Arçelik buzdolabı ve kompresör fabrikaları işvereninin işçiler üzerindeki baskıları giderek artıyor. Türk-Metal sendikası, bir işyerinde polis ve işveren desteğini arkasına alarak örgütlenmeyi "başardı"; Otomobil-İş üyeleri ise, başka illere sürüldü! Son olarak buzdolabı fabrikasından 6 işçi daha, hiçbir gerekçe gösterilmeden işten çıkarıldı.

Türk-Metal sendikası işçilerin bu sorunlarına hiçbir çözüm getirmiyor. İşyerinde yemekler yenemeyecek kadar bozuk çıkıyor. Çay içmek yasaklanmış durumda. Ve bu yasaklara her gün yeni yasaklar ekleniyor. Bu durumu eleştiren işçiler ise, "mâlum" uygulamalarla karşılaşıyorlar: karakollarda dövülüp olmadık hakaretler görmek bunlar arasında. İşverenin son girişimi de "kalite çemberleri" oluşturmak. "Kalite çemberleri", fabrikada işçileri bölmek, muhbirliği yaygınlaştırmak ve baskıyı sistemli bir biçme dönüştürmek için işverenin yeni bir buluşu! Arçelik işçileri, her şeye karşın bu baskıları bozacaklarını söylüyorlar.

Denizciler Sendikası panelinde anayasanın değiştirilmesi istendi

Türkiye Denizciler Sendikası'nın **"Türkiye Ekonomisi ve Çalışma Yaşamı"** adı altında 12-13 Şubat tarihlerinde düzenlediği panele katılan sendikacı ve bilim adamları Anayasa'nın çalışma yaşamına yönelik hükümlerinin öncelikle değiştirilmesini istediler.

Panele, ülkemizde konuk olarak bulunan Uluslararası Çalışma Örgütü temsilcisi L. Murray de katıldı. Murray, Türkiye'deki görevini tamamlaması nedeniyle yaptığı konuşmada ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) çalışmalarından örnekler vererek, ILO bütçesinin yüzde 5'inin Sendikal Özgürlükler Komitesi'ne, kalan yüzde 95'inin de istihdam, eğitim ve diğer teknik alanlara harcandığını bildirdi. Murray, bünyesinde 3000 kişi çalışan ILO'nun bir yıllık bütçesinin iki savaş uçağının maliyetine eşit olduğunu söyledi.

Profilo-AEG yöneticileri yargılanıyor

Otomobil-İş Sendikası üyesi işçileri toplayarak Türk metal Sendikası'na geçmeleri için tehdit eden Profilo-AEG yöneticilerinin yargılanmasına, Çerkezköy Asliye Ceza Mahkemesi'nde devam edildi. 19 Şubat tarihinde yapılan ilk duruşmada müdahil vekillerine tebligat çıkarılmasına karar verildi, duruşma da 26 Mart 1986 tarihine ertelendi.

Profilo-AEG Fabrikası bölüm şefleri olan Halil Semiz ile İbrahim Babaçoğlu 16 Temmuz 1984 tarihinde işçileri toplayarak, "Otomobil-İş Sendikasından ayrılmalarını, aksi takdirde iş sözleşmelerinin feshedileceğini, Türk Metal Sendikası'na geçmelerinin kendileri için daha iyi olacağını," söylemişler, bunun üzerine, işyeri ile Otomobil-İş arasındaki sözleşme uyarınca 35 işçi üç gün içinde istifa etmişlerdi. Daha sonra işyerinden 668 işçi daha istifa etmişti.

Tüm bu olaylar üzerine işçiler savcılığa başvurmuş ve savcılık da Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde kamu davası açmıştı. Ancak Otomobil-İş Sendikası'nın davaya müdahil olarak katılma istemi DGM tarafından kabul edilmemiş ve şikayet konusu olan bölüm şeflerinin bereatine karar verilmişti.

Otomobil-İş Sendikası bu karardan sonra kararı temyiz etti. Temyizin kararı, görevsizlik nedeniyle bozması üzerine, davanın görülmesine Çerkezköy Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı. Şikayetçi işçiler konuya ilişkin olarak tehdidi yapan bölüm şeflerine Mekanik İmalat şefi Hasan Uzer'in direktif verdiğini, onun da bu yetkiyi Fabrika Müdürü Fikret Güneşkuter'den aldığını belirttiler. Davada Otomobil-İş Sendikası, şartlı tehdit oluşmasında en önemli unsur olarak istifa etmiş 35 işçinin tanık olarak dinlenmesini istiyor.

Eskişehir Cicisan AŞ iflas etti

400 işçinin çalıştığı Cicisan A.Ş. borçlarını ve 1980 öncesinde kullandığı kredilerin faizlerini ödeyemediği için, Ocak ayı içinde üretimini durdurdu. Cicisan işçileri de, ücretleri ve birikmiş hakları ödenerek, işten çıkarıldı. Cicisan patronu Özkan Beler, fabrikanın kapanış nedenini, "Ülkemizde uygulanan ekonomik politikanın sonucu" olarak belirtti.

Türkiye İş Bankası'nın alacaklarına karşılık, önümüzdeki günlerde satışa çıkarılacak olan fabrikadan önemli miktarda hammadde ve makinenin bilinmeyen bir yere taşındığına işçiler tarafından dikkat çekiliyor.

Hak-İş Anayasanın Değiştirilmesini İstedi

Hak-İş Konfederasyonu Genel Başkanı Necati Çelik, Anayasanın öncelikle çalışma yaşamını düzenleyen 51,52,53 ve 54'üncü maddelerinin, "muhakkak surette yeniden düzenlenmesi" gerektiğini söyledi.

Bir basın toplantısı düzenleyerek, çeşitli konulardaki görüşlerini açıklayan Necati Çelik, 14 Ağustos 1982'de Anayasa Hazırlık Komisyonuna sundukları görüşleri özetleyerek, Anayasa hakkında duydukları endişenin dikkate alınmadığını belirtti ve şöyle dedi:

"2821 sayılı Sendikalar Yasası, Anayasanın eşitlik ilkesini, seçme ve seçilme özgürlüğünü ve hür sendikacılığı; 2822 sayılı Toplu Sözleşme Grev ve Lokavt Yasası ise, toplu pazarlığı, gelişmeciliği ve grev hakkını kısıtlamaktadır. Bugün sendikalı çalışanların üçte bir grev yasağı kapsamındadır."

Çelik, toplantısının sonunda, "Sadece ekmek, barış ve özgürlük istiyoruz," biçiminde konuştu.

Petro-kimya işkolunda Kiplas giderek güçleniyor...

Grev ve Lokavt'ın serbest bırakılması ile ilk grev kararlarını "çekinerek" alan sendikalar, herşeye karşın giderek daha cesur bir biçimde grev kararları almaya ve bunları da çoğu zaman başarı ile sonuçlandırmaya başladılar.

2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi ile Grev ve Lokavt Yasasının getirdikleri yasakçı ve baskıcı özlerine, kimi sendikacılar boyun eğerek, "Bu yasalar ile grev yapılamaz" dediler de, kimi sendikacılar "Her şeye karşın, bu yasalarla da grev yaparak hakkımızı alırız" diyerek, teslimiyetçiliğe karşı çıktılar. Aradan geçen zaman ikincileri haklı çıkardı ve tabanıyla bütünleşebilen sendikalar, bu yasalarla ve yasaklara karşın grev yapıp hak aldılar.

Grevlerin çokça yaşandığı işkolu durumuna gelen Petro-Kimya'da ilk grev Birleşik Alman'da yaşandı. Ücret artışının ikinci istem olarak yeraldığı görüşmelerde asıl düğümlenen madde, Disiplin Kurulu'nun oluşturulması ve işten çıkarılan işçinin yerine altı ay içinde kimsenin getirilemiyeceği ya da getirilecekse ilk hak işten çıkarılan işçinin olacağına ilişkin idi.

53. günün sonunda işveren hem bu maddeleri kabul ediyordu, hem de greve çıkmadan önce verdiği ücret ve sosyal haklardaki artışlardan daha fazlasını vermeyi kabul ediyordu. Böylece, 12 Eylül sonrası hiçbir işkolunda bulunmayan bir hak, ilk defa, Birleşik Alman işçilerinin kararlı ve bilinçli direnişleri sonucu alınmış oluyordu.

İkinci grev kararı ise 28 Kasım günü yine Petrol-İş'e bağlı Plastifay işyerinde alındı ve 93 gündür de devam ediyor. İşveren adına masaya oturan Kiplas, kendilerine bağlı işyerlerinde kendilerinin anlayışı doğrultusunda gruplandırma yaparak, aynı gruba dahil ettikleri işyerlerine tek tip sözleşme öneriyor ve bundan da bir adım geri çekilmiyor.

Oysa ki işyerinde ortalama çalışma kıdemi on yıl ve ortalama ücrette brüt 51 bin lira. Ayrıca, ceza maddelerinin uygulanmasında işveren keyfiliği istiyor, işçiler ise ceza uygulamasında sıralamaya uyulmasının insani bir istem olduğunu vurguluyorlar ve demokratik ve ekonomik haklarını alana kadar mücadelelerine devam etmekte kararlı olduklarını söylüyorlar.

Pastifay'ın hemen ilersinde, bir başka işyerinde, Nur Suni Deri Sanayii'nde Özplaspetkim-İş Sendikası grev kararı alarak, 9 Aralık' ta grev pankartını asıyor. Aradan geçen 82 gündür işçiler ilk günün kararlılığı içinde greve devam ediyorlar.

Ardından 6 Ocak günü 1986 yılının ilk büyük grevi Good-Year' da başladı. Toplam 800 kişinin çalıştığı işyerinde, 620 işçi grev kararına uyarak işi bıraktılar. Her nedense grev 9 gün sürdürüldü!

Bu durumda, daha önce Kiplas' la Petrol-İş arasında Lassa'da imzalanan sözleşmeden sonra, Lastik sanayiindeki dört büyüklerin sonuncusu Uniroyal'de de Kiplas'ın istekleri doğrultusunda bir zam artışı ile sonuçlanması "kaçınılmaz" görünüydr.

Kiplas'ın üstüste elde ettiği "başarılardan" sonra, bu işkolundaki bir diğer işveren sendikası durumunda olan İlaç İşverenleri Sendikasının "yumuşak" tutumu nedeniyle işverenlerin sert ve tavizsiz Kiplas'a geçmeleri sürpriz olmasa gerek.

Otomobil-İş'de şube kongreleri

Otomobil-İş Sendikası yönetimince alınan Erken Kongre kararı için şubeler kongrelerini ve eksik olan merkez delegelikleri için seçimlerini yaptılar.

2 Şubat 1986 pazar günü yapılan Gebze şubesi kongresinde; başkanlığa Ziya Yılmaz, şube sekreterliğine Halis Kaya Mali Sekreterliğe de Hasan Erçin seçildiler.

8 Şubat'ta Kartal şubesi kongresinde, yeniden Ali Rıza İkisivri seçildi.

Bilecik Osmaneli Şubesinde; Başkanlığa Cengiz Ersöz, şube sekreterliğine Hayrettin Yılmaz ve mali sekreterliğe de Faik Demirtaş seçildiler.

9 Şubat'ta Bursa şube kongresinde, başkanlığa yeniden Bayer İnce seçildi.

16 Şubat'ta yapılan İzmit şube kongresinde, seçime giren iki listenin başkan adaylarının aynı (91) sayıda oy aldıkları seçim kurulunca açıklandı.

Kocaeli Merkez 1. Seçim Kurulu Başkanı Fahri Gürsul "eşitlik" durumunda oyları saymak yerine, mahalle muhtarları seçimlerinde uygulanan "eşitlik" halini uygulayarak; evli, yaşı büyük, çocuğu çok olan kıstasları ile başkanın belirlenmesi için karar verdi.

Bu durumda başkanlığa yeniden Mehmet Ali Erdoğan gelirken, idari sekreterliğe Mustafa Uzun ve mali sekreterliğe de Necati Şahin seçildiler.

Sendikasız işçi oranı yüzde 36.25'e yükseldi!

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca yayınlanan Ocak 1986 istatistikleri üzerinde yapılan bir incelemeye göre, sendikasız işçi sayısı 991.046'dan 1.101.499'a çıktı ve yüzde 36,25 oranına yükseldi.

Tüba ajansı tarafından yapılan incelemede, Temmuz 1985'te 1.355.532 olan Türk-İş'e bağlı sendikaların üye sayısının, Ocak 1986'da 1.439 .037'ye yükseldiği belirtilirken bu sayının Türkiye'deki tüm sendikalı işçilere oranının yüzde 7.13 olduğu belirleniyor.

Bu arada Temmuz 1985'te üye sayısı 138.811 olan MİSK'in üye sayısını 141.065 'e yükseltmesine karşın, sendikalı işçi sayısında meydana gelen 108.649'luk artış gözönünde bulundurulduğunda, oransal olarak gerilediği ortaya çıktı.

Hak-İş'in ise, üye sayısını 92.940'dan, altı ay içinde 145.737'ye çıkararak, önemli bir ilerleme kaydettiği anlaşıldı.

DEMOKRASİ, SOL BLOK VE PARTİ SORUNU 22. sayfadan

ile yakından ilgili. Bu birinci olarak, nesnel gerçekliğin ortaya çıkardığı hareketin varolan yasal zeminde yerini bulacağı anlamına geliyor. İkincisi, bu hareket yasallığın sınırları ile yetinemez, sınırları sonuna kadar zorlar. Bu savaşım bir yandan yasal değişiklikleri gündeme getiriyor, öte yandan toplumsal süreçlerin gerisinde kalmış yasaların fiilen etkisiz kılınmasını kapsıyor. Bunun başlıca yolu da yığınlara ulaşmaktan, bir yığınsal güç olmaktan geçiyor.

Bir başka deyişle, sol parti iki sorunun çözümlendiği kesişme noktasında gerçeklik kazanacak: ülkedeki keyfiliğe karşı yasallığın üstün gelmesi ve sol parti oluşumunun olası bir sosyal demokrat iktidarı önleyeceği yönündeki sığ kaygıların aşılması.

Emekçi kitlelerin politikleşmesi hem bilinç düzeyi olarak, hem de nicel olarak yükseliyor. En geniş kapsamıyla, sol akımlar içinde birlik kavrayışları en düzeyli noktalarına yaklaşma belirtileri gösteriyor. Politikleşme ve birlik süreçleri yanyana gelişip serpiliyor. Bu gelişimin kesinlikle değerlendirilmesi ve nehirlerin daha uzun süre boşa akıtılmaması gerekiyor. ●

DİKTATÖRLÜKLERİN DEĞİŞMEZ YAZGISI 24. sayfadan

basınımıza yansıyanın tersine, Yeni Halk Ordusu (NPA) gerillaları ile FKP arasında organik bir bağ bulunmuyor. Maocu yönsemeleri olan NPA'nın bu politikasını sürdürerek kırsal hareketle sınırlı kaldığı ve kentlerdeki sendikal örgütlerle bağ kuramadığı sürece başarılı olmayacağını savunan FKP, ülke çapında grevlerin örgütlenmesinde etkin rol oynuyor. Sendikal hareketin güçlenmesinin önemi, ülkedeki ekonomik bunalımın emekçilerin sırtına yüklediği ağırlık düşünüldüğünde daha da belirginleşmekte. 1980'li yıllara girildiğinde, ülke nüfusunun en yoksul kesimini oluşturan yüzde 50'lik bölümü toplam ulusal gelirin yüzde 15'ini alırken, en zengin yüzde 15'lik kesiminin payına gelirin yüzde 50'si düşüyordu. Gelir dağılımındaki bu eşitsizliğin yanısıra, ülkede işsizliğin yüzde 12 oranına, Manila gibi büyük kentlerde ise yüzde 30'lara ulaştığı bilinmekte. Ancak uzun yıllar ABD ve Federal Almanya'nın sendikal uzmanları tarafından sınıf uzlaşmacılığı, her geçen gün daha bilinçli ve daha örgütlü bir mücadelenin örneğini veriyor. 1 Mayıs Sendikal Hareketi temsilcisi Rolando Olalia'nın belirttiği gibi, "ABD' nin asıl çekindiği de bu mücadele." "1983 Ekim'inde 22 bin işçinin katıldığı grev, Amerikan üslerini uzun süre felce uğratmıştı. O yıl toplam 155, 1984'te 263 grev gerçekleştirdik. 1986 yılında 300'e ulaştık. Bu bir rekoru gösteriyor. Ama bu rekorlar yenilenecek. Filipinler, işçi hareketi ile düzlüğe çıkacak" diyor Rolando Olalia. Somut bir tarihsellikle birleşen bu sözlerden yola çıktığımızda, Marcos'un, Aquino'nun ve Amerikan askerlerinin, Filipinler'in geleceğinde ne gibi bir yerleri kalacağını anlamak da kolaylaşıyor. ●

13. sayfadan sürüyor

"BİZ MLSPB ÖRGÜTÜ OLARAK ALİBEYKÖY'DE BEŞ KİŞİNİN ÖLÜMÜYLE SONUÇLANAN EYLEMİ GERÇEKLEŞTİRDİK."

Yani, Bertal Parlak ve arkadaşlarının kollukta işkence altında kabullendikleri ileri sürülen olayları kendilerinin yaptığını söyledi.

Kamuran Özcan adlı kişi bu dilekçeyi 1 No'lu Askeri Mahkemeye verdi ve 85/335 no'lu dosyada işlem gören davada, yargıç karşısında bu öldürme olayını nasıl gerçekleştirdiğini bir bir anlattı.

Anlattı ama, Bertal Parlak ve arkadaşları ağır işkenceden geçmişlerdi. Yapılan ağır işkence sonucu Bertal Parlak'ın kolu kırılmıştı.

Anlatmasaydı ne olacaktı?

Mahkemenin vereceği karar açık ve seçik idamdı.

Burada ortaya çıkan şudur ki; kişi güvenliğinin ortadan kaldırılması olayı çok net. İşkencenin yapıldığı ve müvekkilimize dosyada yeralan ifadenin işkence altında imzalattırıldığı da çok net. ●

GÜN

Sahibi: Sami Alptekin ● Yazıişleri Müdürü: İdris Lütfü Melek ●İşletme Müdürü: Mustafa Karakuş ● Yönetim Yeri: 856. Sokak, Nurhan 3/502 A, Konak-İzmir ● İstanbul Temsilciliği: Taner Renda-Fuat Uğur ● İstanbul Bürosu: Mollafenari Sokak, Nadir Han, K. 5 Cağaloğlu-İstanbul ● Ankara Temsilciliği: Cemil Turan ● Abone Koşulları: Yurtiçi/Yıllık 1500 lira-Yurtdışı/Yıllık 20 DM-Yurtdışı tek sayı 2 DM ● Dizgi, film, montaj: Özün Yayıncılık-Baskı: Numune Basımevi ●

22 ŞUBAT İZMİR MİTİNGİ

12 EYLÜL sonrasının ilk kitlesel işçi gösterisi, 22 Şubat günü İzmir Cumhuriyet alanında 40 bini aşkın işçi, emekçi, öğrenci ve aydının katılımıyla yapıldı. Sabahın erken saatlerinden başlayarak, gruplar halinde meydana gelen işçiler, alanı kordona alarak saran polislerce tek tek arandılar. Bu arama sırasında "Anayasaya Hayır" yazan pankartlara polis tarafından el konuldu.

Türk-İş üyesi 32 sendikanın yanı sıra, bağımsız Otomobil-İş Öz Las Petkim-İş, Banksis sendikalarının da katıldığı mitingde, SHP Genel Başkanı Gürkan, parlamenterler ve MDP genel başkanı da bulundular.

Sendika pankartlarının dışında çok sayıda, "ekmek, barış, özgürlük", "sendikasız demokrasi olamaz", "gelişkin demokrasi istiyoruz", "serbest bölgelere hayır", "işçi hakları geriye götürülemez" sloganlarının bulunduğu pankartlar alanda yeraldı. Kürsüden "en büyük Türk-İş", "herkese iş, herkese aş" sloganları attırılmaya çalışılmasına karşın, işçiler "işçiler elele genel greve", "hükümet istifa", "DİSK"e özgürlük", "işkenceye son, genel af" sloganlarını topluca haykırdılar.

Şevket Yılmaz ve Türk Metal başkanı Özbek'in konuşmaları işçilerin yoğun tepkileri sonucunda planlanandan kısa sürdü. konuşmalar boyunca alandan yükselen sloganlar, işçilerin mitingden ne beklediklerini gösterecek biçimde haykırıldı. Çok sayıda Türk-İş rozetli ve pazubentli sivil polisin görevlendirildiği miting, Türk-İş yöneticilerinin ve bir kısım sendika yönetiminin amaçladıklarının dışında, işçi sınıfının yıllardır sürdürülen baskı ve sindirme politikasına karşın, kendisine olan güvenini yitirmediğini ve kurtuluşunun kendi ellerinde olduğunu unutmadığını gösterdi.

Miting sonrasında, miting alanının çok uzaklarında, mitinge katıldığı bilinen, izlenen yüze yakın işçi ve öğrenci 1. Şube görevlilerince gözaltına alındı. Haberin duyulması üzerine SHP il merkezinde toplanan işçiler ve öğrenciler, SHP Genel Başkanından olayla yakından ilgilenmesini istediler. Gürkan'ın, "Olaysız biten bir mitingden ne diye adam alıyorlar, araştırın ve peşini bırakmayın," sözleriyle harekete geçen milletvekilleri, İzmir valisiyle görüştüler. Valinin, "gözaltına alınanların kıllarına dokunulmayacak ve kötü muamele yapılmayacak," sözü üzerine SHP'den ayrılan işçiler ve öğrenciler, keyfi ve yasaları aşan uygulamaların da ancak duyarlı davranılarak aşılabileceğinin örneğini vermiş oldular.

Mitingden Notlar

Türk-İş'in düzenlediği İzmir Mitinginde, alana ilk giren sendika Türk-İş üyesi değildi. Saat 09.30'da bağımsız Otomobil-İş Sendikasına bağlı işçiler düzenli sıralar halinde, kürsünün hemen önünde yerlerini aldılar.

Bu mitinge İzmir Mitingi dışında bir isim vermek gerekirse, "Alandakilerin Yönettiği Miting" demek en uygunu olurdu. Çünkü kürsüden atılan çok az slogan alanda benimsendi. Bunlar "Hükümet İstifa" ve "Başbakan İstifa" idi.

Türk Metal Sendikası Başkanı Mustafa Özbek, işverenlere ve hükümete olan yakınlığını dengelemek için oldukça "sert" bir konuşma metni ile kürsüye çıktı. Hükümeti ağır bir dille suçlayarak Özal'ı işçi düşmanı ilan etti. Ve hükümeti istifaya çağırdı. Aynı işçiler de Özbek'i istifaya davet ediyorlardı.

Miting saat 13.00'de saygı duruşu ile başladı. Saygı duruşu sırasında boru ile "Ti" çekildi. Daha sonra bando eşliğinde istiklal marşı söylendi. Şevket Yılmaz kürsüye davet edilirken, "başkumandan" olarak anons edildi.

Boru ile "Ti" çekilmesi, "başkumandan" tanımlamaları işçilerde şu kanıyı uyandırdı: Bizim yöneticiler ve başkanlar 12 Eylül şokundan kendilerini bir türlü kurtaramıyorlar galiba!..

Polisler de mitinge "kitlesel biçimde katılmışlardı. Ellerinde bayraklar, pankartlar ve dövizlerle işçilerin arasına "karışmışlardı". Ancak işçiler "işçi gibi" olmayanları hemen farkediyorlardı. Nitekim kortejlerindeki yabancıyı farkeden bir işçi yaklaşarak sordu: "Kardeş, hangi şubedensiniz?"

-Bakırköy şubesindenim...

-Hadi bakalım dışarıya, bizim Bakırköy'de şubemiz yok.

Miting sonrası polislerin keyfi gözaltına almaları büyük tepki toplamıştı. Bunun üzerine Mitinge katılmak üzere gelen SHP'li milletvekilleri, gözaltına alınan 60-70 işçinin durumu ile ilgili olarak görüşmek için Validen randevu almışlardı. Ancak Vilayete geldiklerinde Türk-İş yöneticilerini Valinin yanından çıkarken görünce hayıflandılar: "Tüh, bizden önce davranmışlar" diye. Ancak Vali ile görüşmelerinden sonra yanıldıklarını anlamışlardı milletvekilleri. Türk-İş yöneticilerinin sebeb-i ziyareti yalnızca Valiye, "teşekkür etmek" içindi.